

Hanna Jokivuori

Mirja Piispa

ASUKASKOKOUKSEN MALLINTAMI- NEN

Kehitysvammaisten asumispalveluyksikössä

Opinnäytetyö

Sosionomi / ylempi amk

Maaliskuu 2016

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Hanna Jokivuori ja Mirja Piispa	Sosionomi (YAMK)	Maaliskuu 2016
Opinnäytetyön nimi		
Asukaskokouksen mallintaminen kehitysvammaisten asumis- yksikössä		49 sivua 8 liitesivua
Toimeksiantaja		
Kouvolan kaupunki/ Erityisryhmien asumispalveluyksikkö		
Ohjaaja		
Lehtori Miia Heikkinen		
Tiivistelmä		
Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kehittämistyönä Kouvolan kaupungin erityisryhmien asumispalveluyksikölle asukaskokousmalli. Kehittämistyö oli rajattu kahteen kehitysvammaisten asumisyksikköön, joissa asukaskokousmalli luotiin yhdessä henkilökunnan kanssa. Asukaskokousmallin luomisen pohjalla on käytetty ajankohtaista lainsäädäntöä. Asukaskokousmallista luotiin sellainen, että se palvelisi kaikkia erityisryhmien asumispalveluyksiköitä. Mallin on tarkoitus muokkaantua jokaista yksikköä ja sen asukkaita parhaiten palvelevaksi. Itsemääräämislain tavoitteena on mahdollistaa muun muassa kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden mahdollisimman suuri toteutuminen. Asukaskokous on yksi foorumi, jossa asukkaalla on mahdollisuus päästä osalliseksi asumisyhteisön yhteisiin asioihin. Asukkailla on nykyisen lainsäädännön nojallakin vahva oikeus itsemääräämisoikeuteen, vaikuttamiseen omiin, asumisyksikön ja yhteiskunnallisiin asioihin. Tämä opinnäytetyö on toteutettu kehittämisprosessuaalisena toimintatutkimuksena, ja sen keskeisimmät käsitteet ovat kehitysvammaisuus, osallisuus ja itsemääräämisoikeus. Aineisto koostuu kirjallisuudesta, opinnäytetöistä, internetlähteistä, kyselyiden tuloksista ja havainnoinnista. Aineisto kehittämistyölle on kerätty kahden kirjallisen kyselyn ja työpajatyöskentelyn avulla. Tämän lisäksi on käyty havainnoimassa valmiin mallin käyttöönottoa kahdessa kehitysvammaisten asumisyksikössä. Opinnäytetyön tuloksena voidaan pitää havainnoinnin avulla saatua tietoa asukaskokouksen mallin toimivuudesta. Uuden mallin käyttöönotolla pystytään osallistamaan asukkaita yhteisten asioiden käsittelyyn. Jokainen asukas saa vuorollaan ilmaista oman mielipiteensä kokouksessa esille tuleviin asioihin. Lisäksi henkilökunnalle tehdyn loppukyselyn vastauksista saatiin tietoa siitä, kuinka tietoisia ja taitavia asukkaat ovat. Asukaskokouksen mallin avulla pystytään mahdollistamaan asukkaille onnistumisen kokemuksia vastuutehtävien avulla. Opinnäytetyön kehittämistehtävän on tarkoitus ennen kaikkea palvella kehitysvammaisia asumisyksikön asukkaita ja vahvistaa heidän itsemääräämisoikeuttaan sekä osallisuuttaan.		
Asiasanat		
kehitysvammaisuus, osallisuus, itsemääräämisoikeus		

Author (authors)	Degree	Time
Hanna Jokivuori and Mirja Piispa	Master of Social Services	March 2016
Thesis Title		
Modelling a Community Meeting in the Residential Unit for the Disabled		49 pages 8 pages of appendices
Commissioned by		
The City of Kouvola, Residential Unit		
Supervisor		
Miia Heikkinen, Senior Lecturer		
Abstract		
The purpose of this thesis was to create a functional community meeting model for people with special needs at the Kouvola City residential units. The community meeting model was developed together with the staff from two residential units for the intellectually disabled and it is based on current legislation. The community meeting model was created to serve all people with special needs in the supported housing units. In the future the model will take shape to serve all residential units in the best way. One of the targets of the law of self-determination is to enable the self-determination for the intellectually disabled to come true as well as possible. The community meeting is a good chance for a resident to participate in the decision making in the community. Also the current legislation makes it possible for the residents to use the self-determination in their own life, in the residential unit and in the society. This thesis was carried out as a development work exploiting a process-like action research and the main concepts are mental retardation, participation and self-determination. Literature, theses, internet sources, survey results and observation were used as a basis for the theoretical part of the thesis. The material for the development was collected using two enquiries and workshop. When the community meeting model was ready, it was tested and observed in two residential units for the disabled. The observation of the new community meeting model gave information about the functionality in practice which can be considered as results of the thesis. The new model makes it easier for the residents to express their opinions and to participate in common matters in the unit. Also, the final questionnaire answers from the staff revealed how conscious and clever the residents are. With the help of the community meeting model the residents will be able to get experiences of success through responsible tasks. The main purpose of this thesis is to help people with intellectual disabilities in the residential units to strengthen their self-determination and participation.		
Keywords		
Mental retardation, participation, self-determination		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KEHITYSVAMMAISUUS JA ASUMISPALVELUT	6
3	KESKEINEN LAINSÄÄDÄNTÖ	8
4	KEHITTÄMISOHJELMAT	13
5	OSALLISUUDEN TUKEMINEN	15
5.1	Asukaskokouksen mallinnuksia	16
5.2	Vuorovaikutuksen haasteita ja tukikeinoja	18
5.3	Tuettu päätöksenteko	19
6	AIEMMAT TUTKIMUKSET	20
7	OPINNÄYTETYÖPROSESSI	22
7.1	Työn tilaaja ja kohderyhmä	22
7.2	Kehittämistehtävä ja tutkimuskysymykset	24
7.3	Käytetyt menetelmät	25
7.3.1	Kyselyt	27
7.3.2	Asukaskokouksen mallinnus työpajoissa	28
7.3.3	Havainnointi	30
8	ANALYYSIN TULOKSET	32
8.1	Alkukyselyiden analyysi	32
8.2	Asukaskokouksien havainnoinnin analyysi	34
8.3	Loppukyselyiden analyysi	36
9	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	38
10	POHDINTA	40
	LÄHTEET	44
	LIITTEET	
	Liite 1. Infotilaisuudet	
	Liite 2. Alkukysely	
	Liite 3. Loppukysely	
	Liite 4. Teoriapaketti	
	Liite 5. Kutsu	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on asukaskokouksien kehittäminen Kouvolan kaupungin erityisryhmien asumispalveluissa. Kohderyhmäksi rajautui kaksi kehitysvammaisten asumispalveluysikköä. Asumispalveluysiköissä on ollut aiemminkin käytössä vastaavanlainen kokous, mutta kokouksia on nimitetty eri termeillä, kuten kotikokous. Opinnäytetyölle oli selkeä tarve työelämästä, ja sen tilaajana oli Kouvolan kaupungin erityisryhmien asumispalveluysikkö.

Kehitysvamma palvelut ovat olleet viime vuosina muutoksessa. Itsemääräämisoikeuden korostuminen on hyvin keskeistä nykyisessä lainsäädännössä. Vammaispolitiikan keskeisiä päämääriä on ollut jo vuosia vammais palvelulain ja kehitysvammalain yhdistäminen. Vammais palvelulain osittaisuudistuksilla on pyritty edistämään vammaisten henkilöiden osallistumista.

Opinnäytetyön tilaajan toiveena oli, että asukaskokouksien kehittämisen taustalla on nykyinen, voimassa oleva lainsäädäntö. Asukaskokouksista toivottiin tavoitteellisia, asiakkaita osallistavia sekä sellaisia, jotka mahdollistavat asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumisen. Opinnäytetyömme on toteutettu kehittämisprosessuaalisena toimintatutkimuksena, hyödyntäen avoimia kyselyitä, työpajatyöskentelyä ja havainnointia. Asumisyksiköiden henkilökunnalle suunnatut kyselyt kartoittivat nykytilaa sekä palautetta tehdystä kehittämis työstä. Työpajatyöskentely toteutettiin myös henkilökunnan kanssa yhteistyössä. Tämän lisäksi kävimme havainnoimassa molemmissa yksiköissä yhden asukaskokouksen, missä hyödynnettiin kehitettyä asukaskokouksen mallia.

Uusi asukaskokouksen malli antaa mahdollisuuden asumisyksiköiden asukaille itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutumiseen. Koimme opinnäytetyömme aiheen ajankohtaiseksi ja kehittämisen kannalta tärkeäksi.

2 KEHITYSVAMMAISUUS JA ASUMISPALVELUT

Kehitysvammaisuus on moniulotteinen käsite, joka voidaan määritellä usealla eri tavalla. Suomessa on käytetty 1990-luvulta lähtien amerikkalaista AAMR:n (The American Association on Mental Retardation) kehitysvammaisuuden määritelmää. AAMR:n määritelmä on uusittu vuonna 2002. Kyseisen määritelmän mukaan kehitysvammaisuutta luonnehtivat rajoitukset sekä älyllisissä toiminnoissa kuin adaptiivisissa eli sopeutuvassa käyttäytymisessä. Rajoitukset ilmenevät käsitteellisissä, sosiaalisissa ja käytännöllisissä adaptiivisissa taidoissa. Tämän määritelmän mukaan vammaisuus on saanut alkunsa ennen kuin henkilö täyttää 18 vuotta. (HE 108/2014.)

WHO:n (maailman terveysjärjestö) määritelmän mukaan älyllisesti kehitysvammaisella tarkoitetaan tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on epätäydellinen tai estynyt. Erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli yleiseen henkiseen toimintakykyyn vaikuttavat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot ovat puutteellisesti kehittyneitä. Älyllisen kehitysvammaisuuden lisäksi henkilöllä voi olla fyysiseen tai psyykkiseen tilaan liittyviä puutteita. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 15 - 16.)

Kehitysvammainen henkilö on oikeutettu kunnan yleisiin palveluihin muiden kansalaisten ohella. Yleisiä palveluja voidaan tarpeen mukaan täydentää erityispalveluilla. Näillä erityispalvelulla tarkoitetaan vammaisuuden perusteella järjestettäviä palveluita ja tukitoimia (vammaispalvelulaki 380/1987) sekä kehitysvammalain perusteella järjestettäviä palveluita. Edellä mainitut kaksi lakia ovat toissijaisia sosiaalihuoltoon, terveydenhuoltoon, opetukseen ja muihin palveluihin koskevaan lainsäädäntöön nähden. Vammaispalvelulaki on vastaavasti ensisijainen lainsäädäntö kehitysvammalakiin nähden. (HE 108/2014.)

Erityishuoltoa annetaan kehitysvammalain 1. §:n mukaisesti henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Sosiaali- ja terveysministeriössä on viireillä vammaislainsäädännön uudistaminen osana sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistusta. Tavoitteena on yhdistää vammaispalvelulaki sekä kehitysvammalaki yhdeksi uudistetuksi erityislaiksi, joka koskisi yhdenvertaisesti kaikkia vammaisryhmiä. (HE 108/2014.)

Kehitysvammaisten asumisen kehityksen taustalla vaikuttaa YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskeva yleissopimus. Yleissopimuksen mukaan vammaisilla henkilöillä tulee olla oikeus valita se, missä, miten ja kenen kanssa he asuvat. Tuentarve tai vamma eivät saa määrittää henkilöä tiettyyn asumismuotoon. Kehitysvammaisilla henkilöillä on oikeus saada tarvitsemaansa tukea asumiseen, tehdä itsenäisiä päätöksiä, aivan kuten muillakin kansalaisilla.

Kehitysvammaisten henkilöiden asumisen kehittämiseksi on valtioneuvosto tehnyt kaksi periaatepäätöstä. Ajankohdallisesti nämä periaatepäätökset on tehty tammikuussa 2010 ja marraskuussa 2012. Nämä kaksi tehtyä periaatepäätöstä ohjaavat myös kehitysvammaisten asumisohjelmaa eli KEHAS-ohjelmaa. KEHAS-ohjelman tavoitteena on kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen tuen mahdollistaminen sekä uudenlaisten asumisratkaisujen kehittämisen tukeminen. Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuus ja yhdenvertaisuus lähiyhteisöissä sekä yhteiskunnassa vahvistuvat näillä toimenpiteillä. (Vernerin 2015a.)

Valtioneuvosto on tehnyt periaatepäätöksen vuonna 2012 kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palvelujen turvaamiseksi. Tavoitteena on määritellä asumisohjelman seuraava vaihe sekä erityisesti linjata laitosasumisen asteittaisen lakkauttamisen toimenpiteet. Tärkeää on myös asumisen tueksi tarvittavien palvelujen kehittäminen. Vuoden 2020 jälkeen yhdenkään vammaisen henkilön ei tule asua laitoksissa, tämä on periaatepäätöksen päämäärä. Muita keskeisiä periaatteita ovat tietoisuuden lisäämisen vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksista, vammaisten henkilöiden oikeuksien ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, palvelujen, lähiyhteisöjen ja organisaatioiden toimintakulttuurien kehittäminen. Lisäksi on huomioitava laadunvalvonta ja -seuranta sekä hallinnonalojen välinen yhteistyö. (STM 2012.)

Laitoshoidon purun ja avohuoltoon muuton myötä kehitysvammaisilla on paremmat mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Heidän elinpiirinsä laajenee ja peruspalveluiden pariin hakeutuminen tapahtuu samalla tavalla kuin muillakin kansalaisilla.

Kehitysvammahuollon palvelurakenteen muutos laitoshoidosta autettuun asumiseen on kestänyt koko 2000-luvun ajan. Autetun asumisen asiakasmäärä on lisääntynyt 2000-luvulla keskimäärin 7 % vuodessa. Vastaavasti laitoshoidon asiakasmäärä on vähentynyt 5 %. (THL 2015a, 8.)

Ympäristöministeriön tuoreessa selvityksessä (2016, 7, 9) todetaan, että yhdenvertaisuuden ja yhteisöön kuulumisen takia erityistä tukea tarvitseville tulee tarjota tilaisuus niin tavalliseen asumiseen kuin se on kunkin kohdalla mahdollista ja että se on useimmiten näiden ihmisten toivekin. Selvityksessä käytetään hajautetun asumisen käsitettä, jolla tarkoitetaan asumista pääosin tavallisissa asunnoissa mutta myös pienissä asuntoryhmissä tai asuntoverkostoissa, jotka ovat tavallisissa asunnoissa. Hajautetun asumisen toimivuutta edellyttävät lähistöllä sijaitsevat yhteistilat tai matalan kynnyksen toimintapisteet, joita asukkaat voivat halutessaan käyttää. Hajautettu asumisratkaisu pienentää kunnalle aiheutuvia kustannuksia. (Ympäristöministeriö 2016.)

3 KESKEINEN LAINSÄÄDÄNTÖ

Opinnäytetyöhömme on kerätty tämän hetken lainsäädäntöä, joka koskettaa kehitysvammaisten asiakkaiden osallisuutta sekä itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita. Lisäksi tuomme esille mm. vammaispoliittisen ohjelman VAM-PO:n sekä KEHAS-ohjelman.

Suomen perustuslaki

Suomen perustuslaissa taataan yksilölle oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. Julkinen valta velvoitetaan edistämään yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttamaan häntä itseään koskevaan päätöksen tekoon sekä turvaamaan jokaiselle riittävät sosiaalipalvelut (11.6.1999/731, 2. §, 14. §, 19. §.) Riittävän palvelutason on katsottu tarkoittavan sellaista palvelutasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Palveluita koskevat päätökset tulee tehdä tämä lähtökohta huomioon ottaen. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2016.) Myös Kuntalaki takaa saman vaikuttamismahdollisuuden kunnan päätöksentekoon. Lain mukaan valtuuston on pidettävä huolta, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on monipuoliset ja vaikuttavat osallistumisen mahdollisuudet (10.4.2015/410, 22. §.)

Yhdenvertaisuuslaki

Uusi yhdenvertaisuuslaki (31.12.2014/1325) on tullut voimaan 1.1.2015. Uusi laki antaa aiempaa laajempaa suojaa syrjinnältä ja velvoittaa edistämään mm. vammaisten yhdenvertaisuutta. Lain 15. §:n mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän ja työnantajan on tarvittaessa kohtuullisia mukautuksia teke-mällä varmistettava vammaiselle henkilölle muiden kanssa yhdenvertaiset asiointi-, koulutus- ja työnsaantimahdollisuudet. Myös tarjolla olevia tavaroita ja palveluja tulee saada yhdenvertaisesti muiden kanssa. Henkilön vamma on otettava huomioon palvelutilanteessa ja pyrittävä mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi järjestämään sitä tarvitsevalle esteetön kulkureitti. (Yhdenvertaisuuslaki 31.12.2014/1325.)

Itsemääräämisoikeus ja itsemääräämisoikeuslaki

Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan henkilön oikeutta tehdä omaa elämänsä koskevia valintoja ja päätöksiä sekä toteuttaa niitä. Itsemääräämisoikeus ei ilmaisuna sisälly Suomen perustuslakiin (11.6.1999/731) eikä ihmisoikeussopimuksiin, vaikka sen perusta on useissa perus- ja ihmisoikeuksissa. Sosiaalihuollon palveluissa itsemääräämisoikeus tarkoittaa myös asiakkaan toivomusten ja mielipiteen kunnioittamista. (Valvira 2013.)

Mikäli voimavaroja – kykyjä tai voimia – oman tahdon ilmaisuun ei ole, on vammaista henkilöä tarpeen ja yleensä mahdollista tukea niin, että päätökset voidaan tehdä yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Tuettu päätöksenteko on termi, joka kuvaa tätä toimintaa. (STM 2010.)

Itsemääräämisoikeuslain tavoitteena on mahdollistaa kehitysvammaisille, muistisairaille ja mielenterveysasiakkaille itsemääräämisoikeuden mahdollisimman suuri toteutuminen (Muistiliitto 2014). Sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa työryhmän loppuraportissa on käsitelty uutta lakia sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä, käyttöä koskevasta valvonnasta ja oikeusturvakeinoista. Lisäksi uuden lain tarkoituksena on vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Itsemääräämisoikeuslain uudistamisen yhteydessä kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin oli tarkoitus

tehdä muutoksia, joita YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleis-sopimuksen ratifiointi edellyttää.

Itsemääräämisoikeuslain uudistamiseen sisältyi muun muassa palvelujen tuottajien osalta itsemääräämisoikeuden toteutumisen vahvistaminen ja säännökset asiakkaan itsemääräämiskyvyn arvioinnista sekä yksilöllisestä itsemääräämisoikeutta koskevasta suunnittelusta. Kun asiakkaan itsemääräämiskyky olisi todettu laissa tarkoitetulla tavalla alentuneeksi, hänelle olisi laadittava yksilökohtainen suunnitelma sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain mukaisen suunnitelman liitteeksi. Myös uudet säännökset päätöksenteossa tukemisesta lisättäisiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annettuihin lakeihin. (STM 2014a.)

Lakien oli tarkoitettu tulemaan voimaan 1.11.2014. Eduskunnan internetsivuston mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeutta koskevaa lakiehdotusta ei ehditty käsitellä loppuun eduskunnassa vaalikauden 2011 – 2014 aikana ja ehdotus raukesi vaalikauden päättyessä.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista on tullut voimaan 22.9.2000 (2000/812). Lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista on tarkoitus edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta. Lisäksi lain tarkoituksena on lisätä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. (Kaski ym. 2012, 278.) Lakia on alettu uudistaa vuonna 2014 pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelman aikana. Lakiuudistuksen sekä siihen liittyvien muiden lakien uudistusten tarkoituksena on vahvistaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lakiehdotuksen painopiste on ennakkollisissa keinoissa. Ennakolliset toimet, kuten tilaratkaisut, henkilöstön perehdytys ja täydennyskoulutus sekä itsemääräämisoikeutta tukevat työmenetelmät, olisivat aina ensisijaisia suhteessa rajoitustoimenpiteiden käyttöön. Laissa ehdotetaan, että jokaisessa toimintayksikössä laaditaan yleinen suunnitelma itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi. (STM 2014b.)

YK:n vammaisia koskeva yleissopimus

Mikä on hyvää ja arvokasta? Ihmisoikeuksien tarkoituksena on taata jokaiselle ihmisarvoinen elämä ja taata samat oikeudet kaikille. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus hyväksyttiin vuonna 1948. YK:n vammaisten ihmisoikeussopimus hyväksyttiin vuonna 2006. Ratifiointi on edelleen kesken ja se on kirjattu Suomen vammaispoliittiseen ohjelmaan ratifioituksi v. 2016 loppuun mennessä. Ratifiointin jälkeen se on oikeudellisesti velvoittava kuten muukin lainsäädäntö. (Korhonen & Soininen 2013, 15.)

EU on ratifioinut sopimuksen. EU:n jäsenmaista jokainen on allekirjoittanut sopimuksen ja useimmat ovat myös ratifioineet sen. EU:lla on vammaisstrategia vuosille 2010 - 2020. Sen tavoitteena on yleissopimuksen määräysten täytäntöönpanossa auttaminen niin EU:n kuin jäsenvaltioiden tasolla.

Yleissopimuksesta käytetään myös nimityksiä YK:n vammaissopimus (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD), YK:n vammaisten ihmisoikeussopimus tai yleissopimus. Vammaissopimus täydentää muita YK:n ihmisoikeussopimuksia. Kyseinen sopimus kieltää kaiken vammaisiin henkilöiden kohdistuvan syrjinnän.

Yleissopimus ei perusta uusia ihmisoikeuksia, vaan erittelee jo olemassa olevien oikeuksien täytäntöönpanokeinoja huomioiden vammaisten henkilöiden olosuhteet. Vammaissopimuksessa korostuvat vammaisten henkilöiden subjektiiviset oikeudet. Keskeisinä periaatteina ovat yksilön itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, vammaisten henkilöiden osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan sekä esteettömyys ja saavutettavuus. Lähtökohtina ovat lisäksi sukupuolten välinen tasa-arvo, erilaisuuden kunnioittaminen, vammaisten henkilöiden hyväksyminen osana ihmisten moninaisuutta sekä vammaisten lasten oikeuksien kunnioittaminen. (Verner 2015b.)

Valvira selvitti vuoden 2012 aikana, miten asiakkaiden itsemääräämisoikeus toteutuu sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa vammaisten ja kehitysvammaisten henkilöiden sekä mielenterveysasiakkaiden asumispalveluja tarjoavissa yksiköissä. Itsemääräämisoikeus on olennainen osa perusoikeusjärjestelmää, vaikka sitä ei tällä nimenomaisella käsitteellä ole perustuslaissa mainittukaan.

Nykyinen itsemääräämisoikeutta koskeva lainsäädäntö ja ohjeistus ovat vanhentuneet ja monelta osin asia on kokonaan sääntelemättä. Suomi on jo vuonna 2007 allekirjoittanut YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista. Sopimusta ei kuitenkaan ole saatettu vielä voimaan (ratifioitu), koska muun muassa vanhusten ja vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta koskeva lainsäädäntö halutaan saada ajan tasalle ennen sopimuksen ratifiointia. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee parhaillaan lakia, jonka tarkoituksena on vahvistaa asiakkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumista. (Husso 2013.)

Suomessa ei ole vielä järjestelmää, jonka avulla yhdenvertaisuus ja täysi osallisuus yhteiskuntaan voisivat toteutua YK:n yleissopimuksen edellyttämällä tavalla. Itsemääräämisoikeuden ja riippumattomuuden kunnioittaminen, yhdenvertaisuus sekä täysimääräinen osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan, eivät voi toteutua ilman mahdollisuutta tehdä omia valintoja. YK:n sopimus edellyttää, että vammaisille turvataan täysi oikeustoimikelpoisuus. Tällä tarkoitetaan henkilön kykyä määrätä sitovasti omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Henkilön tulee itse ymmärtää oikeustoimen (esim. lahjoitus tai lainanotto) merkitys sekä seuraukset. (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2012, 48 - 49.)

Vammaispalvelulaki

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisten henkilöiden tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta suhteessa muihin kansalaisiin. Tarkoituksena on lisäksi lisätä yksilöllisiä osallistumis- ja toimintamahdollisuuksia. Lain tavoitteena on myös vammaisten henkilöiden vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen. Vammaispalvelulailla halutaan erityisesti korostaa vammaisten henkilöiden edellytyksiä elää ja toimia muiden kansalaisten kanssa yhdenvertaisina yhteiskunnan jäseninä. (Räty 2010, 26.) Kunnan tulee ottaa huomioon vammaisten henkilöiden esittämät tarpeet ja näkökohdat kehitettäessä vammaisuuden perusteella järjestettäviä palveluja ja tukitoimia (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380, 7. §.) Vammaispalvelulaki on ensisijainen lainsäädäntö suhteessa kehitysvammalakiin. Kehitysvammaisten henkilöiden oikeusturvaa turvataan kahden erityislain turvin.

Kehitysvammalaki

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta on tullut voimaan vuonna 1978. Laista käytetään myös nimitystä kehitysvammalaki. Kehitysvammalain rinnalle on säädetty myös asetus, joka täydentää lakia. Sekä asetusta että lakia on jouduttu muuttamaan vuosien saatossa yhteiskunnan muiden alueiden kehityksen vuoksi. Kehitysvammalaki on toissijainen laki. Tämä tarkoittaa sitä, että erityishuoltoa annetaan sellaiselle henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi. Lisäksi henkilö ei voi saada muiden lakien perusteella tarvitsemiaan palveluja. (Kaski ym. 2012, 275.)

4 KEHITTÄMISOHJELMAT

Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO

Hallitus haluaa turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen aseman yhteiskunnassa puuttumalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Tätä työtä varten käynnistettiin vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) valmistelu. Ohjelmassa linjataan lähivuosien (2010–2015) konkreettiset vammaispoliittiset toimenpiteet.

Vammaisten henkilöiden oman tahdon ja mielipiteen kunnioittaminen, yksilöllisyys ja valinnanvapaus ovat nykyaikaisen vammaispolitiikan kulmakiviä. Ohjelma sisältää useita toimenpiteitä, joiden tavoitteena on varmistaa vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutuminen eri ikäkausina yhdenvertaisesti muiden ikätovereiden tavoin. (STM 2010.)

KEHAS -ohjelma

Ympäristöministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö valmistelivat periaatepäätöksen koskien kehitysvammaisten asumista sekä siihen liittyvien palvelujen järjestämistä vuosina 2010 - 2015 (KEHAS-ohjelma). Valtioneuvosto antoi tämän ohjelmaksi tammikuussa 2010. (HE 108/2014.)

KEHAS-ohjelman tavoitteena on mahdollistaa kehitysvammaisille yksilöllinen asuminen, joka vahvistaa heidän osallisuuttaan sekä yhdenvertaisuuttaan yhteisössä ja yhteiskunnassa. Tavoitteena on myös vähentää laitospaikkoja suunnitelmallisesti sekä hallitusti vuoteen 2015 mennessä. Ohjelman tarkoituksena on myös mahdollistaa kehitysvammaisten henkilöiden muuttaminen lapsuudencodeista tuottamalla heidän tarpeitaan vastaavia asumisratkaisuja sekä tarjoamalla yksilöllistä tukea sekä palveluja. (HE 108/2014.)

Ohjelman toimenpiteet jakautuvat kahteen eri kokonaisuuteen, joista pääosin ympäristöministeriön vastuulla on asuntotarjontaan ja asumiskustannusten hallintaan liittyvät asiat. Palvelujen kehittämisestä ja laitoshoidon vähentämisestä vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Eräs tärkeä periaate asumisen ja palvelujen kehittämisessä on se, että asumisolosuhteet järjestetään lähtökohdaisesti niin, että itsemääräämisoikeuden rajoitustoimenpiteitä ei tarvitsisi käyttää. Yksiköihin ei näin ollen rakenneta esimerkiksi eristys- tai rauhoittumishuoneita, joihin henkilöt ongelmallisissa tilanteissa siirretään. (HE 108/2014.)

Asumisen keskeisiä lähtökohtia ovat vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden sekä oikeusturvan toteutuminen. Oikeuksien toteutumisen kannalta on keskeistä se, että vammaisen henkilö saa valita oman asuntonsa, asuinpaikkansa ja sen kenen kanssa asuu. Vammaisella henkilöllä on oikeus palvelusuunnitelmaan, sopiviin sekä riittäviin palveluihin, vuokrasopimukseen tai omistamansa asunnon hallintaan. (HE 108/2014.)

Hallitus jatkaa kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palveluiden kehittämistä. Hallitus on päättänyt joulukuun 2015 lopulla, että periaatepäätöksen linjaukset pidetään edelleen voimassa. Kehitysvammahuollon rakennemuutosta jatketaan ja kehitetään palveluja, jotka mahdollistavat vaikeimmin vammaisten henkilöiden asumisen lähiyhteisöissä. (Kehitysvammaliitto 2016.)

VIA-projekti

Suomessa on meneillään (2011 - 2017) Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama VIA-projekti (vammainen ihmisoikeudet asumisessa). Projektin tarkoituksena on kehittää ja parantaa vammaisten ihmisten ihmisoikeuksia. Tavoit-

teenä on ihmisoikeuskriteeristön kehittäminen vammaisten ihmisten asumiseen. Kriteeristön lähtökohdat ovat puhtaasti juridiset. Kriteeristön jokainen kohta on verrattavissa yksittäiseen YK:n vammaisten ihmisoikeussopimuksen artiklaan. Projektin oikeuslähteeksi on luonnollisesti otettu YK:n vammaisten ihmisoikeussopimus. Suomella on sopimuksen ratifiointi kesken, mutta Suomi on sitoutunut saattamaan lainsäädännön sopimuksen vaatimalle tasolle sekä toteuttamaan sopimuksessa olevia toimenpiteitä. (VIA-projekti 2011 - 2017.)

VIA-projekti on julkaissut Vammaisten asumisen ihmisoikeuskäsikirjan kotisivullaan osoitteessa www.vike.fi/via. Käsikirjan tarkoituksena on tuoda kaikille asumisyksiköissä asuville, niissä työskenteleville ja asiasta muutoin kiinnostuneille näkyviin, miten monin tavoin ihmisoikeudet näyttäytyvät asumisen arkipäivässä. Käsikirja sisältää YK:n vammaisten ihmisoikeussopimuksen pohjalta laaditut kriteerit ja standardit. Niiden lisäksi käsikirjassa esitellään VIA-projektin aikana tehtyjä havaintoja, esimerkkejä oikeuksien toteutumisesta tai toteutumattomuudesta sekä katsauksia ja artikkeleita ihmisoikeuksiin eri näkökulmista. (Ahola, 2014.)

5 OSALLISUUDEN TUKEMINEN

Yleensä osallisuus ymmärretään tunteena joka syntyy, kun ihminen on osallisena jossakin yhteisössä esimerkiksi opiskelun, työn, harrastus- tai järjestötoiminnan kautta. Yhteisöissä osallisuus ilmenee jäsenten arvostuksena, tasa-vertaisuutena ja luottamuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössä. Yhteiskunnassa osallisena oleminen tarkoittaa jokaisen mahdollisuutta terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Kansallisella tasolla osallisuus vaikuttaa demokratian perusrakenteena. Tällöin kansalaisella on oikeus tasavertaisena osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehitykseen. (THL 2015b.)

Järvikosken ja Härkäpään (2011, 147) mukaan sosiaalista osallisuutta ja syrjäytymistä tarkasteltaessa tulee kiinnittää huomiota yksilöiden ja sosiaalisten ryhmien lisäksi myös yhteiskuntaan ja yhteisöihin. He näkevät sosiaalisen osallisuuden eli inklusion viittaavan yhteiskunnassa sellaisiin rakenteellisiin olosuhteisiin ja käytäntöihin, joissa ihmisen syrjäytymisen riskit ovat vähäiset

ja mahdollisuudet osallistua hyvät. Huomiota tulee kiinnittää myös osallistumismahdollisuuksien yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoiseen kohteluun ja oikeuksiin.

Vaikuttamisessa olennaista on vastavuoroisuus; jos asiakas ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn eikä saa niistä tietoa, on vaikuttaminen mahdotonta. Osallistuminen on toimintaa, jossa osallisuus konkretisoituu. Osallisuutta voidaan kuvata porras- tai tikapuumalleilla. Alhaisimmilla portailla yksilöllä on vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihin, ja mitä korkeammalle kii- vetään, sitä enemmän mahdollisuuksia vaikuttamiseen hänellä on. Oletetaan, että asiakkaan osallisuus lisääntyy samassa suhteessa. (THL 2015c.)

Toikon ja Rantasen (2009, 89 - 90) mukaan kehittämistoiminta on ennen kaikkea sosiaalinen prosessi, joka edellyttää ihmisten aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta. Osallistuminen perustuu dialogiin, jonka avulla eri osapuolet voivat avoimesti tarkastella kehittämistoiminnan perusteita, toimintatapoja ja tavoitteita. Osallistamisen käsite on tietyssä mielessä paradoksaalinen, sillä toisaalta käsite korostaa toimijoiden subjektiivista (henkilö osallistuu johonkin), mutta toisaalta siihen liittyy tietty ulkoapäin vaikuttaminen ja objektivointi (joku osallistaa henkilöä). Toimijoita ohjataan, opastetaan tai jopa ”pakotetaan” osallistumaan.

5.1 Asukaskokouksen mallinnuksia

Asukaskokousta voidaan pitää yhtenä keinona tukea asukkaiden osallisuutta. Asiakkaiden yhteisökokouksista käytetään myös nimityksiä asukaskokous, yhteisökokous tai kotikokous. Asukaskokous tarkoittaa sellaista tilaisuutta, mihin esimerkiksi asumisyksikön asukkaat kokoontuvat yhteen keskustelemaan ja päättämään yhteisön yhteisistä asioista. Asukaskokouksen tulee olla tasa-arvoinen foorumi, jossa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus sanoa mielipiteensä. On tärkeää, että jokainen pääsee vuorollaan ääneen ja kaikki tulevat huomioduiksi sekä kuulluiksi. Osallistuminen kokouksiin on vapaaehtoista.

Etsiessämme muita opinnäytetyömme aiheeseen liittyviä mallinnuksia kehittämistyötä varten, löysimme seuraavia käytössä olevia toimintamenetelmiä.

Tuovisen, Hoivalan, Pulkisen ja Korpisen kehittämä yhteisökokous 2.0 -malli

(kuva 1) on asukkaiden, heidän läheistensä ja muiden tehostetun palveluasumisen sidosryhmien yhteinen foorumi. Yhteisökokouksen on tarkoitus mahdollistaa osallisuutta ja antaa vaikutusmahdollisuuksia arjen isompiin ja pienempiin asioihin. (Innokylä 2014.)

Kuva 1. Yhteisökokous 2.0 (Tuovinen, Hoivala, Pulkkinen & Korpinen 2014)

Vuonna 1989 perustettu Savon Vammaisasuntosäätiö (Savas) tarjoaa asumis- ja päivätoimintapalveluja erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Säätiön internetsivustolla julkaistussa Savolanniemen kodin oppaassa kerrotaan, että Savolanniemen kodissa pidetään yhteisökokous joka toinen viikko. Oppaan mukaan yhteisökokouksissa puhutaan kodin yhteisistä asioista ja niihin osallistuminen on vapaaehtoista. Yhteisökokousta edeltää seinälle laitettava asialista, johon kerätään ne asiat joita halutaan seuraavassa kokouksessa käsitellä. Kokouksessa vaihdetaan kuulumiset, keskustellaan ajankohtaisista asioista, käydään läpi seuraavan viikon asioita sekä tehdään päätöksiä. Yhteisökokouksen puheenjohtajana toimitaan vuorotellen ja ohjaaja kirjoittaa kokousmuistion kokouksen jälkeen. Yhteisökokous koetaan tärkeäksi. (Savolanniemen kodin opas 2013.)

5.2 Vuorovaikutuksen haasteita ja tukikeinoja

Silvennoisen (2004, 37) mukaan ihmisillä on erilaisia tapoja käyttäytyä. Käyttäytyminen voidaan jakaa ulkoisen, aistein havaittavan käyttäytymisen perusteella monin tavoin eri tyyleihin. Motiivit, asenteet ja uskomukset jätetään huomion ulkopuolelle, koska ne eivät ole käyttäytymisen tavoin ulkoisesti aistein havaittavissa. Vuorovaikutuksen tyylien hallinta on osa asiakastyöskentelyssä tarvittavaa hienotunteisuutta sekä taitoa asettua toisen asemaan.

Ohjaavuuden akselilla kuvataan sitä käyttäytymistapaa, jolla toinen henkilö pyrkii vaikuttamaan toisen henkilön ajatuksiin, käyttäytymiseen ja toimintaan. Vastaavasti kyselevää käyttäytymistä kuvaa pienempi voima ja epäsuora tapa ilmaista kantansa. Kyselevään tapaan kuuluvat kysely, suostuttelu sekä kuustelu. (Silvennoinen 2004, 37.)

Käskevään käyttäytymiseen katsotaan kuuluvaksi ilmaisun ja käyttäytymisen voimakkuus sekä suoruus. Henkilö, jolla on tapana toimia käskevän käyttäytymisen mukaisesti, käyttää voimakkaasti ääntään ja kertoo ytimekkäästi ajatuksensa sekä mielipiteensä. (Silvennoinen 2004, 38.)

Kehitysvammaisten yksi keskeisimmistä ongelmista liittyy kommunikointiin. Vaikeimmin vammaisilla kehitysvammaisilla ei ole kieltä lainkaan ja esimerkiksi keskiasteisesti kehitysvammaisista puhumattomia on jo lähes yksi kolmasosa. (Ikonen 1999, 258.) Kommunikoinnin häiriöistä tai niiden syntyta-voista riippumatta on olennaista, että ihmiseen suhtaudutaan kaikissa tilanteissa aitona kommunikointikumppanina. (Verner 2015c.)

Jos puheen ymmärtäminen tai tuottaminen on vaikeaa, voidaan käyttää kommunikointikeinoja, jotka täydentävät, tukevat tai korvaavat puhetta. Tavallisimpiin puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikointikeinoin luetaan eleet, viittomat, erilaiset kuvat, graafiset merkkijärjestelmät (PCS ja piktogrammit), bliss-kieli sekä kirjoittaminen. Puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikointikeinoin liittyvät myös kommunikoinnin erilaiset apuvälineet, jotka helpottavat puheen ilmaisua. Apuvälineet ovat erilaisia välineitä, laitteita tai tietokoneella käytettäviä ohjelmia. (THL 2015d.)

5.3 Tuettu päätöksenteko

THL:n vammaispalvelujen käsikirjan mukaan tuettua päätöksentekoa voidaan pitää keskeisenä avun sekä tuen muotona, kun kehitysvammainen henkilö tarvitsee apua ja tukea päätösten sekä valintojen tekemiseen. Apua ja tukea kehitysvammainen henkilö voi tarvita esimerkiksi vaikeiden asioiden ymmärrettäväksi tekemiseen, tietojen hankintaan, palvelujen hakemiseen, asunnon tai työpaikan valintaan, arkipäiväisten asioiden miettimiseen, vaihtoehtojen etsimiseen, tehtävien valintaan tai ratkaisujen etujen sekä haittojen pohdintaan. Itsemääräämisoikeuden käyttäminen sekä oikeus saada tukea erilaisten päätöksien tekemiseen, ovat tuetun päätöksenteon lähtökohtia.

Tuetun päätöksenteon menetelmää käytettäessä kehitysvammaisella henkilöllä on tukihenkilö tai useampia tukihenkilöitä. Tukihenkilöt voivat olla läheisiä, viranomaisia tai muita tuttuja henkilöitä. Tukihenkilöt eivät pääätä kehitysvammaisen henkilön elämään liittyviä asioita eivätkä vie päätösvaltaa. Tukiryhmässä voi olla eri henkilöitä erilaisia tilanteita ja asioita varten. Tällä tavoin voidaan varmistua myös siitä, että yksittäinen tukihenkilö ei voi vaikuttaa omilla mielipiteillään liikaa kehitysvammaisen henkilön päätöksiin.

Kehitysvammaisilla henkilöillä ei tällä hetkellä ole Suomessa juridista oikeutta tuettuun päätöksentekoon. Ennen lainsäädännön muuttumista voidaan kuitenkin kehittää toimintakäytäntöjä tuetun päätöksenteon suuntaisesti. Useissa maissa tuetun päätöksenteon avulla on kehitetty erilaisia toimintakäytäntöjä tukemaan tätä menetelmää, ja lainsäädäntö on näissä maissa muutettu turvaamaan tätä oikeutta myöhemmin. (THL 2015d.)

Euroopan Unionin tukema eurooppalainen järjestö Inclusion Europe on kehitysvammaisille ja heidän perheilleen suunnattu yleishyödyllinen järjestö. Järjestö on julkaissut internetissä Choices-sivuston osoitteessa www.right-to-decide.eu. Sivustolle on linkki myös Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n Vammaispalvelujen käsikirjasta. Choices-sivustolla esitellään kehitys- ja muille vammaisille tarkoitettuja tuetun päätöksenteon malleja, jotka ovat pysyviä, luotettavia ja noudattavat YK:n vammaissopimusta (CRPD). Mallit ovat vaihtoehtoja holhoukselle. Inclusion Europe -järjestö toteaa, että muutkin kuin vammaiset henkilöt tarvitsevat apua, tukea ja ohjausta päätöksiä tehdessään. Näin ollen tuetun päätöksenteon tulisi olla säännönmukaista kaikissa Euroopan valtioissa. (Inclusion Europe 2015.)

Suomen ulkopuolella tuettua päätöksentekoa tai siihen verrattavia menetelmiä on käytössä ainakin Ruotsissa, Iso-Britanniassa ja Kanadassa. Ruotsissa on kehitetty viranomaisista riippumaton tukimuoto Personligt Ombud (PO) tukemaan psyykkisistä ongelmista kärsiviä. Toimintaa valvovat kunta, sosiaalivaltio ja lääninhallitus. (Personligt Ombud.) Iso-Britanniassa tuettu päätöksenteko perustuu vuonna 2005 säädettyyn lakiin The Mental Capacity Act. Laissa muun muassa määritellään miten tulee toimia, jos jotakuta ei voida pitää kykenevänä tekemään itseään koskevia päätöksiä. Lain periaatteena on, että henkilöllä oletetaan olevan kykyä päätöksen tekoon kunnes toisin todistetaan. The Independent Mental Capacity Advocate (IMCA) on edelliseen perustuva palvelu, joka tukee ja edustaa määritellyissä tilanteissa henkilöitä, joilla ei ole ketään puolestapuhujaa tietyntylaisia päätöksiä tehtäessä. (DH 2007.) Myös Kanadassa tuetun päätöksenteon malli perustuu lakiin. Vammainen henkilö voi tehdä tukiverkostonsa kanssa eräänlaisen edustamissopimuksen. Sopimuksella määritellään eri tahoille kuten lääkäreille, rahalaitoksille ja palveluntuottajille, että tukiverkosto on oikeutettu avustamaan henkilöä päätöksenteossa ja edustamaan sovittavissa asioissa. Vaikeavammaiset henkilöt voivat tehdä edustamissopimuksia pelkästään osoittamalla luottamuksensa nimetyille avustajille eikä heidän tarvitse todistaa mitään erityistä oikeustoimikelpoisuutta. (UN Enable 2016.)

6 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Etsimme teoriaosuutta kirjoittaessamme opinnäytetyömme aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia sekä opinnäytetöitä. Löytämiemme opinnäytetöiden teoriaosuuksissa oli käsitelty samoja asioita, jotka koskettavat meidänkin opinnäytetyötämme.

Olimme sähköpostiyhteydessä 18.6.2015 Kehitysvammaisten tukiliittoon kysyäksemme aikaisemmista tutkimuksista koskien asukaskokouksia. Saimme 23.6.2015 vastauksen, ettei heillä ole tietoa samaa aihetta koskevista aikaisemmista opinnäytetöistä. Kehitysvammaisten tukiliitossa oli tietoa, että asukaskokouksia pidetään useissakin yksiköissä. Niiden tarkoituksena on konfliktien välttäminen, itsemääräämisoikeuden toteutuminen, asukastyytyväisyys ja rauhallinen yhteiselo. Kehitysvammaisten tukiliitto oli halukas vastaanottamaan meidän opinnäytetyömme sen valmistuttua.

Kiviniemen (2012) opinnäytetyö *Saanko minä itse päättää? Kuntouttavalla työotteella kohti ryhmäkodin asukkaiden toimijuutta* on tehty Rinnekoti-säätiön kehitysvammaisten aikuisten ryhmäkodissa. Hänen opinnäytetyönsä tavoitteena oli saada ryhmäkodin asukkaat osallisiksi ja motivoitumaan ryhmäkodin arkeen vaikuttamisen mahdollisuuksia lisäten. Toisena tavoitteena oli tutkia millaiset seikat työyhteisössä tukevat ja toisaalta estävät toimijuutta. Tutkimuksen keskiössä olivat asukkaiden yhteisökokoukset, joissa suunnitellaan tulevaisuutta sekä sovitaan toteutuksesta. Konkreettisia muutoksia ryhmäkodin arjessa tapahtui kuitenkin vähän. Opinnäytetyössä käytettiin aineistona havaintopäiväkirjaa, työntekijäkyselyitä, asukkaiden haastattelua ja yhteisökokouksien palautetta. (Kiviniemi 2012, 2.)

Toimelan (2013) opinnäytetyö *Työyhteisöt tuetun päätöksenteon kehittäjinä: ”ohjaajat ei päättä puolesta, vaan että asukkaat pystyy ite päättämään niistä omista asioistaan”* tehtiin Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymän kolmeen kehitysvammaisten asumisyksikköön ja yhteen kehitysvammaisten palvelukotiin. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää työntekijöiden näkökulmasta, millaisia tuloksia tuettu päätöksenteko -työmenetelmän yhteistoiminnallinen kehittäminen on tuottanut. Työmenetelmä on kehitetty Savon vammaisasuntosäätiön Tuetusti päätöksentekoon -projektissa. Opinnäytetyössä oli tavoitteena selvittää myös millaisia päätöksentekoa tukevia keinoja, hyviä käytäntöjä sekä kommunikatiivisia menetelmiä työyhteisöissä oli käytössä. Aineisto kerättiin teemahaastatteluiden sekä Webropol-ohjelmiston sähköisen kyselylomakkeen avulla. Tehdyn tutkimuksen mukaan kuvakommunikaation kehittämisellä sekä asukaskokouksien selkeyttämisellä päästiin hyviin tuloksiin kehitysvammaisten henkilöiden tuetun päätöksenteon edistämisessä. (Toimela 2013.)

Mäkisen (2010) opinnäytetyö *Kehitysvammaisten osallisuuden kokeminen* käsittelee lappeenrantalaisten, tuetun ja ohjatun asumisen yksiköissä asuvien aikuisten, puhumalla kommunikoivien kehitysvammaisten kokemaa osallisuutta. Opinnäytetyössä esitetään, että osallisuus koostuu kolmesta tekijästä: kokeemuksesta, että on aktiivinen toimija ja osallistuja; tunteesta, että kuuluu yhteisöön ja yhteiskuntaan sekä mahdollisuudesta vaikuttaa omiin ja yhteisiin asioihin. Mäkisen tavoitteena oli tutkia, miten edellä mainitut osallisuuden edellytykset täyttyvät kohderyhmässä ja mitä esteitä niiden toteutumiselle mahdollisesti on. Saatujen tulosten perusteella kehitysvammaisilla ihmisillä oli kohtalai-

sen runsaasti osallistumisen kokemuksia, joskaan tuen puute ei mahdollistanut täysivaltaista osallistumista. Esille nousi myös se, että kehitysvammaisten toiveita osallistumisesta ei aina ollut selvitetty. Kehitysvammaiset harrastivat myös usein erillään yleisistä harrasteryhmistä, mikä supisti laajempaa sosiaalista kanssakäymistä. Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeus sekä mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin oli heikkoa, ja se oli riippuvaista toisista henkilöistä. Kehitysvammaiset kokivat kuitenkin, että omista asioista päättäminen on tärkeää. Osalla kehitysvammaisista esiintyi haluttomuutta päättää omista asioista. (Mäkinen 2010.)

7 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

7.1 Työn tilaaja ja kohderyhmä

Opinnäytetyön prosessi käynnistyi tilaajan kanssa pidetyistä suunnittelukouksista, joita käytiin muutamia kevään 2015 aikana. Pidimme koulussa 5.5.2015 opinnäytetyön suunnitelmaseminaarin, jonka jälkeen haimme opinnäytetyötä varten tutkimusluvut (8986/05.17.00/2015) Kouvolan kaupungin hyvinvointipalveluilta.

Kouvolan kaupungin erityisryhmien asumispalveluyksikön palveluvastaava Merja Sylgren tilasi kehittämistyön koskien asukaskokouksia ja niiden mallintamista nykyisen lainsäädännön mukaiseksi. Tapasimme Merja Sylgrenin sekä kahden asumispalveluyksikön vastaavat ohjaajat 25.6.2015. Keskustelimme tilaajan toivomuksista kehittämistyön suhteen sekä sovimme aikatauluista.

Opinnäytetyön tilaajan toive oli, että suora asiakkaisiin kohdistuva kehittämis työ rajataan opinnäytetyön ulkopuolelle. Ihmistieteissä tutkimuseettisten normien keskeinen lähtökohta on ihmisen kunnioittaminen ja sitä ilmentävät arvot. Tietosuojalla tarkoitetaan ihmisten yksityisyyden kunnioittamista ja suojelemista oikeudellisia säännöksiä noudattaen. Tutkijoiden on noudatettava tietosuojalainsäädäntöä ja lain huolellisuusvelvoite edellyttää, että tutkittavien yksityisyyttä ei loukata. (Kuula 2006, 60 - 64.)

Tunnisteellisuuteen liittyy olennaisesti tunnisteiden poistaminen tai niiden muuttaminen eli anonymisointi (Kuula 2006, 200). Pilotointiin osallistuvien yksiköiden nimien käyttäminen ei ollut oleellista opinnäytetyömme lopputuloksen kannalta. Opinnäytetyötä varten haettiin tutkimusluvat niin, että asiakkaat on rajattu luvan ulkopuolelle.

Kohderyhmäksi valikoituivat kehitysvammaisten asumispalveluyksiköt opinnäytetyön tekijöiden oman kiinnostuksen perusteella. Kouvolan kaupungilla on neljä kehitysvammaisten asumisyksikköä, jotka sijaitsevat Kouvolassa, Valkealassa, Elimäellä sekä Myllykoskella.

Kotikartanon asumisyksikkö on Kouvolan kaupungin ylläpitämä kehitysvammaisten asumisyksikkö, joka sijaitsee Elimäellä. Yksikkö on valmistunut vuonna 1992. Kotikartano tuottaa palveluasumista aikuisille kehitysvammaisille. Tällä hetkellä (marraskuu 2015) henkilökunta on paikalla ympärivuorokauden. Yksikössä on 10 asukaspaikkaa ja henkilökuntaa kuusi ohjaajaa sekä asumisyksikön esimies, joka on yhteinen Pihlajiston asumisyksikön kanssa. (Sylgren 2015.)

Pihlajiston asumisyksikkö sijaitsee Valkealan kirkonkylällä. Yksikölle on valmistunut uudet tilat keväällä 2013. Pihlajiston asumisyksikkö tuottaa tehostettua palveluasumista aikuisille kehitysvammaisille. Henkilökunta on paikalla ympäri vuorokauden. Yksikössä on 15 asukaspaikkaa. Ohjaajia on yhdeksän sekä asumisyksikön esimies, joka on yhteinen Kotikartanon asumisyksikön kanssa. (Sylgren 2015.)

Ravimiehentien asumisyksikkö sijaitsee Myllykosken keskustan tuntumassa. Yksikkö on valmistunut vuonna 2007. Yksikkö tuottaa palveluasumista aikuisille kehitysvammaisille. Yksikössä on 13 asukaspaikkaa ja henkilökuntaa neljä ohjaajaa sekä asumisyksikön esimies, joka toimii myös Kumpulan asumisyksikön esimiehenä. (Sylgren 2015.)

Kumpulan asumisyksikkö sijaitsee Kouvolan keskustan tuntumassa. Yksikkö on aloittanut toimintansa vuonna 1992. Kumpulan asumisyksikköä on laajennettu vuonna 2013. Yksikkö tuottaa tehostettua palveluasumista sekä palveluasumista. Asumisyksikössä on kaikkiaan 15 asuntoa, joista seitsemän on sijoittuneena tehostettuun asumispalveluun ja kahdeksan palveluasumiseen.

Ohjaajia on kahdeksan sekä asumisyksikön esimies, joka on yhteinen Ravi-miehentien asumisyksikön kanssa. (Sylgren 2015.)

Rajallisen aikataulun sekä resurssien vuoksi kehittämistyöhön valikoitui kaksi asumisyksikköä. Yksiköiden vastaavat ohjaajat valitsivat kehittämistyöhön osallistuvat yksiköt.

7.2 Kehittämistehtävä ja tutkimuskysymykset

Salosen (2013, 7) mukaan kehittämistoiminta-käsitettä voidaan pitää kattavana yläkäsitteenä kaikelle sellaisen toiminnan kokonaisymmärtämiselle, työskentelylle ja kuvaukselle, jonka perusteella syntyy uusi asia. Näin ajateltuna kehittämistoiminta pitää sisällään kehittämisen ideologiset lähtökohdat, säännöt ja sitoumukset ja luo yksilöidylle, käytännön kehittämishankkeelle käsitteellisen kehyksen, jonka ohjaamana hankkeeseen sitoutuneet henkilöt vievät sitä eteenpäin.

Toikko ja Rantanen (2009, 14) näkevät kehittämisen konkreettisena toimintana, jolla tähdätään jonkin selkeästi määritellyn tavoitteen saavuttamiseen. Kehittämisellä voidaan pyrkiä toimintatavan tai toimintarakenteen kehittämiseen. Kehittäminen voi suppeimmillaan suuntautua yhden työntekijän työskentelyn kehittämiseen, mutta sillä voidaan tarkoittaa myös laaja-alaista koko organisaation yhteisen toimintatavan selkeyttämistä. Tämän kehittämistehtävän tarkoituksena oli selvittää, miten Kouvolan kaupungin omissa kehitysvammaisten asumisyksiköissä toteutetaan tavoitteelliset asukaskokoukset. Miten asukaskokouksia pitäisi kehittää?

Valituissa asumisyksiköissä kehitetään ja pilotoidaan yhdessä aiempaa osallistavampaa asukaskokousta. Asukaskokouksen kehittämistyö toteutetaan henkilökunnan kanssa siitä syystä, että uuden mallin käyttöönotto vaatii henkilökunnan työpanosta, ennen kuin siitä tulee kehitysvammaisille asukkaille tuttu tapa toimia. Tavoitteena on tuottaa asumiskokousten malli, joka on sovellettavissa kaikkiin Kouvolan kaupungin erityisryhmien asumispalveluyksikön alla oleviin yksiköihin (kehitysvammaisten sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asumisyksiköihin). Yhden yhteisen mallin pohjalta on jokaisen yksikön hyvä lähteä muokkaamaan oman näköisensä käytäntö asukaskokouksien pitämiseen.

7.3 Käytetyt menetelmät

Opinnäytetyömme on prosessimainen toimintatutkimusta hyödyntävä kehittämistyö. Kananen (2014, 11) näkee toimintatutkimuksen ammatillisen oppimisen ja kehittymisen prosessina, joka kumpuaa toimijoista toimintana ja voimana, ei ulkoapäin annettuina ohjeina, käskyinä tai kehittämistoimintana. Näin toimijat löytävät ratkaisut yhdessä ja samalla sitoutuvat muutokseen. Toimintatutkimuksen oleellisia elementtejä ovat myös muutoksen pysyvyys ja yhteistyö. Juuri näistä syistä emme opinnäytetyössämme luoneet valmista asukas-kokousmallia käyttöön otettavaksi vaan halusimme kehittää sen yhteistyössä asumisyksiköiden henkilökunnan kanssa.

Anttilan (2006, 440 - 443) mukaan toimintatutkimuksen päämääränä ovat nykyisin tasa-arvo, emansipaatio sekä vapaa itsemääräämisoikeus. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on kehittää uusia taitoja tai uutta lähestymistapaa johonkin määriteltyn asiaan. Lisäksi voidaan ratkoa ongelmia, joilla on yhteys käytännön toimintaan. Toimintatutkimuksessa toteutetaan toiminta ja tutkimus samanaikaisesti. Menetelmänä toimintatutkimus on sopiva tilanteisiin, joissa pyritään toiminnan avulla muuttamaan jotakin sekä samanaikaisesti lisäämään tietoa ja ymmärrystä uutta kohtaan. Toimintatutkimusta ei voida katsoa varsinaiseksi menetelmäksi vaan enemmänkin lähestymistavaksi.

Kehittämistoiminnan suuntaukseksi voidaan luokitella toimintatutkimus, kehittävä työntutkimus, käytäntötutkimus ja työelämän tutkimusavusteinen kehittäminen. Kehittäminen voidaan nähdä konkreettisena toimintana, jonka avulla pyritään ennakkoon selkeästi määritellyn tavoitteen saavuttamiseen. Kehittämistoiminnan kohde, laajuus, organisointitapa ja lähtökohta vaihtelevat tilanteen mukaan. Kehittämisellä voidaan pyrkiä uuden toimintatavan tai toimintarakenteen luomiseen. Työtapoihin liittyvää kehittämistä voidaan tehdä suppeasti yhden työntekijän kohdalla tai vastaavasti koko työorganisaatiota koskevana kehittämistoimintana. Rajatut yksityiskohtaiset uudistukset pitävät sisällään rakenteellisia ja toimintatavallisia kehittämistehtäviä. Kokeileva kehittäminen on idean keksimistä ja sen levittämistä. Sitä voidaan kutsua myös innovoinniksi. (Toikko & Rantanen 2009, 13 - 15.)

Järvikoski ja Härkäpää (2011, 288) toteavat, että toimintatutkimusta voidaan käyttää hyväksi, kun kehitetään esimerkiksi erilaisten organisaatioiden ja sosiaalisten yhteisöjen toimintaa. Toimintatutkimusta on käytetty muun muassa

työorganisaation tai työyhteisön kehittämishankkeissa, joissa henkilökunta on osallistunut aktiivisesti tavoitteiden ja kehittämistehtävien suunnitteluun ja arviointiin.

Opinnäytetyöprosessimme eteni pitkälti kehittämistoiminnan lineaarisen mallin mukaisesti (kuva 2). Lineaarisessa mallissa työskentely etenee tavoitteen määrittelystä suunnitteluun, toteutukseen ja prosessin päättämiseen ja lopuksi arviointiin. Mallia on Salosen mukaan kritisoitu liiallisesta suoraviivaisuudesta, jossa koko kehittämistoiminta näyttää todellisuutta yksinkertaisemmalta. (Salonen 2013, 15.) Käytimme opinnäytetyön toteuttamisessa avoimia kyselylomakkeita (alku- ja loppukysely), työpajatoimintaa sekä havainnointia. Näiden kehittämis- ja tiedonhankintamenetelmien avulla koimme saavamme kokoon sen tiedon, mitä tarvitsimme opinnäytetyöprosessin työstämiseen.

Kuva 2. Opinnäytetyön eteneminen lineaarisen mallin mukaisesti (mukaillen Toikko & Rantanen 2009, 64).

Toikko ja Rantanen (2009, 66) hahmottavat kehittämisprosessin etenemisen jatkuvana syklinä eli spiraalina. Mallissa kehittämistoiminnan tulokset asetetaan arvioitaviksi yhä uudelleen ja uudelleen, jolloin perustelut täsmentyvät samoin kuin muutkin vaiheet. Tässä mielessä kehittämistoimintaa voidaan pitää jatkuvana prosessina. Kanasen (2014, 34) mukaan toimintatutkimuksen vaihekaaviot vaihtelevat kirjoittajien mukaan. Perusajatus pysyy kaikissa kuitenkin samana, eli vaiheet ovat ongelman määrittely, ratkaisun esitys, ratkaisun kokeilu ja arviointi. Vertailtaessa opinnäytteemme asumiskokousmallin kehittämisprosessia syklimalliin, voimme todeta prosessin edenneen mallin mukaisesti. Nykytilaselvityksen jälkeen asukaskokousmalli luotiin ja sitä kokeiltiin. Havainnoinnin kautta mallia arvioitiin ja refleктоitiin.

7.3.1 Kyselyt

Opinnäytetyöprosessin aikana suoritimme kaksi erillistä kyselyä; alku- ja loppukyselyt. Kyselyt oli kohdistettu kehitysvammaisten asumispalveluyksiköissä työskenteleville ohjaajille. Kyselyihin vastattiin nimettömänä. Tilaajan toiveesta suora asukkaisiin kohdistuva työskentely rajattiin työn ulkopuolelle.

Kyselytutkimusten etuna pidetään yleensä sitä, että niiden avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto: tutkimukseen voidaan saada paljon henkilöitä ja voidaan myös kysyä monia asioita. Kyselymenetelmä on tehokas, koska se säästää tutkijan aikaa ja vaivannäköä. Tämän menetelmän aikataulut on helppo suunnitella ennakkoon. Kyselytutkimukseen liittyy myös heikkouksia. Tavallisimmin aineistoa pidetään pinnallisena ja tutkimuksia teoreettisesti vaatimattomina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 195.)

Työskentely valikoiduissa yksiköissä aloitettiin 28.7.2015 ja 29.7.2015 pitämällä henkilökunnalle infotilaisuudet (liite 1) tulevasta kehittämistyöstä sekä syksyn 2015 aikatauluista. Samalla jätimme alkukyselyt (liite 2) yksiköihin henkilökunnan täytettäviksi. Alkukyselyllä halusimme kartoittaa kokouksien nykytilaa. Käytimme kahta avointa kysymystä: Millaisia asukaskokoukset ovat tällä hetkellä? Miten asukaskokouksia tulisi mielestänne kehittää? Vastausaikaa kyselyihin oli kaksi viikkoa, ja vastaukset haettiin yksiköistä 14.8.2015.

Käytimme kyselyiden muodoista kontrolloitua kyselyä, tarkemmin rajattuna informoitua kyselyä. Informoitu kysely tarkoittaa sitä, että lomakkeet jaetaan henkilökohtaisesti menemällä esimerkiksi työpaikoille. Kyselylomakkeiden avulla voidaan pyytää erilaisia arviointeja tai perusteluja toiminnoille, mielipiteille tai vakaumuksille. Kyselylomakkeissa käytetyillä avoimilla kysymyksillä esitetään vastaajalle kysymys ja alle jätetään tyhjä tila vastausta varten. Avoimien kysymysten etuna voidaan pitää sitä, että avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden vastata sen mitä todella ajattelee. Avoimien kysymysten avulla saatava tieto voi olla hyvin kirjavaa ja luotettavuus voi olla kyseenalaista. (Hirsjärvi ym. 2013, 196 - 201.)

Loppukyselyssä (liite 3) halusimme saada palautetta tehdystä kehittämis-työstä. Vastausaikaa kyselyyn oli reilu kaksi viikkoa ja vastaukset noudettiin yksiköistä 2.11.2015. Loppukyselyssä oli kaksi varsinaista kysymystä: Miten

koette tehdyn kehittämistyön? Mitä olisitte halunneet tehdä toisin? Apukysymyksinä käytimme ensimmäiseen kysymykseen seuraavia: Onko siitä hyötyä työssänne? Onko tehty kehittämistyö hyödyksi asukkaille? Voidaanko asukkaan osallisuutta lisätä uuden asukaskokousmallin avulla?

7.3.2 Asukaskokouksen mallinnus työpajoissa

Kesällä 2015 teimme valmisteluja yksiköissä alkavaa työskentelyä varten, kokosimme opinnäytetyön teoriaa sekä ajankohtaista aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä teoriapaketiksi (liite 4) yksiköihin pohjustamaan työpajatyöskentelyä.

Työpajamalli on luovan vuorovaikutustoiminnan menetelmä, jonka tarkoitus on oivaltamalla oppiminen. Työpajatyöskentely toteutetaan pienryhmissä. Työskentelyn tarkoituksena on antaa osallistujien rakentaa ja soveltaa tietämystään. Osallistujien on mahdollista käyttää aikaisempaa tietämystään tai hyödyntää työpajassa esillä olevia erilaisia materiaaleja.

Työpajassa on esillä tietty määrä eri työpisteitä, joissa osallistujat vierailevat kukin vuorollaan. Jokaiselle työpisteelle on varattuna tietty aika, jonka aikana osallistujat suorittavat työpisteen toiminnot. Työpisteen tehtävä voi olla kirjallisuuteen tai verkkomateriaaliin tutustuminen, tietovisailu, analysointi- tai tulkin- tatehtävä. (Jyväskylän yliopisto 2010.)

Työpajatyöskentely henkilökunnan kanssa toteutettiin 1.9.2015 ja 2.9.2015. Molemmissa asumisyksiköissä kävimme työpajatyöskentelyn aluksi uudelleen läpi heinäkuussa käydyt infot (liite 1) opinnäytetyöstä. Opinnäytetyön yleisen esittelyn jälkeen kävimme paikalla olevien työntekijöiden kanssa läpi alkukyselyiden tuloksia, jotka olimme koonneet fläppitaululle. Molemmissa yksiköissä käytiin läpi ainoastaan kyseisen yksikön alkukyselyn tuloksia. Keskustelimme ajatuksista, joita alkukyselyn koonti herätti. Toisessa asumisyksikössä oli käytäntönä pitää kotikokous yhden kerran viikossa ja kokouksessa läpikäytyjä asioita kirjattiin muistiin vihkoon. Toisessa yksikössä käytäntönä oli pitää kokous kahden viikon välein. Alkukyselyiden sisällöstä olemme koonneet tarkemmin kohtaan 7.1 Alkukyselyiden analyysi.

Tämän jälkeen alkoi varsinainen työpajatyöskentely uuden asukaskokousmallin luomiseksi. Molemmissa asumisyksiköissä työpajaan osallistuivat yksikön

vastaava ohjaaja, viisi työntekijää ja yksi opiskelija. Työpajatyöskentely tapahtui parityöskentelynä osallistujamäärän perusteella. Paikalla olijat aloittivat pareittain työstämään uutta mallia otsikon alle "Asukaskokouksen vaiheet". Työpajassa käytettiin vain yhtä työpistettä. Aikaa ajatuksien kirjaamiseen oli 20 minuuttia. Työskentelyn jälkeen jokaisen parin kirjaamat asiat laitettiin seinälle näkyville, jonka jälkeen aloitimme keskustelun henkilökunnan tekemien ideoiden pohjalta. Toinen opinnäytetyön tekijöistä kirjasi yhteenvedon, josta muodostui kyseisen yksikön malli uudeksi asukaskokouksen rungoksi. Työpajapäivien jälkeen opinnäytetyön tekijöillä oli kaksi erillistä yhteenvedoa, jotka olivat sisällöiltään hyvin samankaltaiset. Kokosimme kahden yksikön mallit yhteen. Uusi malli sisältää molempien asumisyksiköiden henkilökunnan kanssa työtetyn yhteenvedon sisällöt.

Opinnäytetyön tekijät työstivät mallin (kuva 3) tietokoneella ja lähettivät sen asumisyksiköiden vastaaville ohjaajille.

Kuva 3. Asukaskokouksen malli. (Jokivuori & Piispa 2015.)

Vastaavat ohjaajat antoivat mallin henkilökunnan käyttöön, jotta he voivat valmistautua asukkaiden kanssa tulevaan asukaskokoukseen ja mallin käyttöön-ottoon.

Asukaskokouksen malli on tehty kolmivaiheiseksi: ennen kokousta, kokous ja kokouksen jälkeen. Ennen asukaskokouksen pitämistä on tärkeää valmistautua kokoukseen riittävän hyvin ja osallistaa asukkaat tulevan kokouksen sisältöön. Kokousaiheiden kerääminen asukkailta esityslistaa varten antaa hyvän mahdollisuuden asukkaille päästä vaikuttamaan kokouksen sisältöön. Kokouskutsun antaminen asukkaille hyvissä ajoin ennen kokousta mahdollistaa asukkaiden osallistumisen itse kokoukseen. Asukaskokouksen aluksi on tärkeää valita asukkaiden joukosta puheenjohtaja sekä sihteeri. Esityslistaa noudattamalla saadaan halutut asiat käsiteltyä sekä tehtyä tarvittavia päätöksiä. Seuraavan kokouksen ajankohdan sopiminen yhdessä on olennaista, täten kaikki pääsevät vaikuttamaan ajankohtaan. Kokouksen jälkeen tulee kirjata sihteerin tekemä muistio sellaiseen muotoon, että se on kaikkien asukkaiden vapaasti luettavissa. Muistion avulla voidaan palata niihin asioihin, jotka tulivat kokouksessa päätetyksi tai käsitellyksi.

Työpajatyöskentelyssä käytimme viitekehyksenä toimintatutkimusta. Tarkoituksena oli kehittää yhdessä Kouvolan kaupungin kahden kehitysvammaisten asumisyksikön henkilökunnan kanssa uusi tapa lähestyä asukaskokousta. Emme lähteneet ratkaisemaan ongelmia vaan pyrimme kehittämään jo olemassa olevaa toimintaa.

7.3.3 Havainnointi

Asukaskokouksia havainnoitiin 12.10.2015 ja 14.10.2015. Molemmissa yksiköissä opinnäytetyön tekijät olivat seuraamassa uuden mallin käyttöönottoa. Asukaskokous pidettiin molemmissa yksiköissä asukkaiden yhteisessä olohuoneessa. Opinnäytetyön tekijät sijoittuivat havainnoimaan asukaskokousta sivummalle asukkaista ja kirjasivat havainnot käsin muistiinpanoiksi.

Havainnointikäynnin yhteydessä yksiköihin jätettiin loppukyselyt (liite 3), joissa kartoitettiin henkilökunnalta kuluneen syksyn tuntemuksia ja kehittämistyön onnistumisen arviointia. Loppukyselyt noudettiin yksiköistä 2.11.2015.

Vilkan (2006, 9) mukaan havainnointi on tieteellisen tutkimuksen perusmetodi, jota käytetään havaintojen keräämiseen tutkimuksessa. Se on ihmisen kokonaisvaltaista ja tietoista ilmiöiden, asioiden ja tapahtumien aistimista suhteessa siihen, missä ne ilmenevät. Erilaisten asioiden havainnointi tutkimuskohteessa ei ole yksinkertaista tai helppoa ja tämä johtuu siitä, että erilaiset asiat ilmenevät samanaikaisesti. Havaintoja voidaan kerätä tutkimusta varten havainnoinnilla sekä luonnollisessa ympäristössä eli siellä, missä ihmiset elävät, että laboratorio-olosuhteissa. Luonnollisessa ympäristössä tehtyjen havaintojen etuna on, että havainto tehdään aina siinä asiayhteydessä, kontekstissa, jossa se ilmenee. (Vilka 2006, 20, 37.)

Käytimme opinnäytetyössämme tarkkailevan havainnoinnin menetelmää. Vilkan (2006, 43) mukaan tarkkaileva havainnointi on kohteen ulkopuolista havainnointia, joka tarkoittaa, että tutkija ei osallistu tutkimuskohteensa toimintaan vaan asettuu tutkimuskohteeseen nähden ulkopuoliseksi tarkkailijaksi.

Havainnoinnin (observation) avulla saadaan tietoa, toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa. Yhteiskuntatieteilijät ovat hyvin selvillä siitä, että esimerkiksi ihmisten arvostuksia tutkittaessa saadaan erilaisia tuloksia, jos näitä asioita kysellään ja mitataan puheen keinoin tai jos katsotaan, miten ihmiset todella toimivat arkielämässä (mihin käyttävät varojaan, miten viettävät vapaa-aikansa, miten huolehtivat ympäristöstään jne.). Puheiden ja asennoitumisen tasolla ollaan yhden arvomaailman kannattajia ja elämäntäytännön tasolla toisen arvomaailman vankeja. (Hirsjärvi ym. 2013, 212.) Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 37) mukaan observointi voi olla joko reaktiivista tai ei-reaktiivista, toisin sanoen havainnoitava kohde voi olla siitä tietoinen tai ei.

Havainnoinnin suurin etu on, että sen avulla voidaan saada välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien tai organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnointi on erinomainen menetelmä muun muassa vuorovaikutuksen tutkimuksessa samoin kuin tilanteissa, jotka ovat vaikeasti ennakoitavissa ja nopeasti muuttuvia. Se sopii myös silloin, kun tutkittavilla on kielellisiä vaikeuksia (esim. lapset) tai kun halutaan saada tietoa, josta tutkittavat eivät halua kertoa suoraan haastattelijalle. (Hirsjärvi ym. 2013, 213.)

8 ANALYYSIN TULOKSET

Sisällönanalyysi menetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta asiasta kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysia voidaan nimittää myös tekstianalyysiksi. Pyrkimyksenä on kuvata dokumenttien sisältöjä sanallisesti. Dokumenteiksi voidaan katsoa kuuluvan kaikki kirjalliseen muotoon tuotetut materiaalit. Aineiston pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aineistosta kirjataan ylös kehittämistyön kannalta olennainen tieto. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 103 - 109.)

8.1 Alkukyselyiden analyysi

Alkukyselyiden vastauksien perusteella henkilökunnasta osa oli vastannut kotikokouksien nykytilasta. Asukaskokouksista oli käytössä eri termi ja sisällöltään kotikokoukset ovat olleet ”epävirallisempia”. Alkukyselyihin saimme kahdesta yksiköstä vastauksia yhteensä 15 kappaletta, yksiköihin jätettiin 10 kyselylomaketta per yksikkö. Opinnäytetyössämme ei vertailla kahta yksikköä keskenään. Ensimmäisen kysymyksen (Millaisia asukaskokoukset ovat tällä hetkellä?) vastauksista nousi esille seuraavanlaisia asioita, jotka olemme jättelleet kahden teeman mukaisesti.

Kokouksissa käsitellyt asiat

Yksiköissä oli käytössä nimitys kotikokous. Kokouksissa on vaihdettu kuulumisia, kerrottu huolista, murheista ja illoista sekä mieltä askarruttavista asioista. Asukkaille on annettu infoa tarjolla olevista ajankohtaisista tapahtumista. Käsiteltyjen asioiden joukossa on ollut myös virallisempien asioiden läpikäyminen, kuten maksut, käytäntöjen muutokset sekä ruokailuun liittyvät asiat. Kokousaikaa on hyödynnetty myös henkilökuntamuutoksista tiedottamiseen. Kotikokouksissa on muistuteltu myös kotiaskareista, toisten huomioimisesta sekä asukkaan oikeuksista ja velvollisuuksista. Kokouksissa keskustellaan sopuista yhteisistä säännöistä, tehdään päätöksiä ja kaikkia osallistujia kuunnellaan. Tavoitteena on ollut kaikkien asukkaiden mahdollisuus osallistua ja yhteen on kokoonnuttu kerran viikossa.

Roolit ja tuen tarve

Nykyisissä kotikokouksissa puheenjohtajan ja sihteerin rooleissa ovat toimineet joko asukkaat tai ohjaajat. Kotikokouksen lopuksi asukkailta on pyydetty kokousarvio. Alkukyselyn vastauksista nousi esille myös se, että kaikki asukkaat eivät osallistu keskusteluihin ja vain pieni osa asukkaista osaa sanoa oman mielipiteensä tai haluaa sitä edes kertoa. Puhetulkit ovat olleet asukkaiden apuna esimerkiksi kommunikaatiokansioiden käytössä. Vastausten mukaan asukkaiden mielipiteet saattavat vaihdella sosiaalisen paineen vuoksi ja kaikille asukkaille ei kokouksen merkitys ole selvä. Nykyiset kokoukset ovat jokaisella kerralla erilaisia, ja ne ovat kestoaltaan lyhyitä. Asukkaat ovat olleet vaihtelevasti paikalla.

Toisen kysymyksen (Miten asukaskokouksia tulisi mielestänne kehittää?) vastauksista muodostui kaksi teemaa.

Osallistaminen

Vastausten mukaan kokouksen puheenjohtajan ja sihteerin tulisi valikoitua asukkaiden joukosta, asukkaiden tulisi olla enemmän äänessä ja saada enemmän vastuuta kokouksien kulusta ohjaajien siirtyessä sivummalle. Asukaskokousta ehdotettiin pidettäväksi kaksi tai kolme kertaa vuodessa ja kotikokous jatkaisi nykyisellä käytännöllä kerran viikossa. Henkilökunta nosti esille myös sen, että puhetulkkien hyödyntämistä lisättäisiin asukkaiden mielipiteiden kuuluviin saamiseksi ja asukkaat huomioitaisiin yksilöllisesti niin, että osallistuminen kokoukseen toteutuisi omien kykyjen mukaisesti.

Asukkaita tulisi kannustaa sekä rohkaista puhumaan eri asioista ja heille tulisi ohjaajien selvittää vaikeampitajuisia asioita. Asukaskokouksissa tulisi tarjota mahdollisuus keskustella esimerkiksi siitä, onko asuminen kyseisessä asumisyksikössä mielekästä, toteutuvatko asukkaiden toiveet ja tarpeet sekä onko rajoitteita liikaa. Käsiteltävien asioiden aihepiirejä tulisi laajentaa: asukaskokouksissa voisi nostaa keskusteluun asukkaiden kanssa yhteiskunnan asiat sekä asukkaiden omat vaikutusmahdollisuudet. Kehittämisideoina nousi myös se, että kokouskirjanpidon tulisi olla virallisempi eikä pelkkä vihko. Vastauksista tuli ilmi myös se, että asukaskokouksia tulisi kehittää joka tavoin.

Vapaaehtoisuus

Vastauksista nousi kolme asiaa, jotka jäivät mietityttämään henkilökuntaa: Onko asukkaiden pakko osallistua kokouksiin vai onko se vapaaehtoista? Mitä asioita ja miksi käsiteltäisiin asukaskokouksessa? Saavatko asukkaat asukaskokouksista mitään? Kaikki asukkaat eivät ehkä halua muutoksia elämäänsä, ja se tulisi sallia heille, myöskään vaikeisiin päätöksiin ei asukkaita tulisi pakottaa. Yksi vastaajista arveli, että puheenjohtajan tai sihteerin rooli voi tuntua ”välttämättömältä pahalta”. Tärkeiden asioiden käsittely tulisi tehdä kokouksen ulkopuolella, kahden kesken asukkaan kanssa. Asukkaiden mielipiteiden selvittämiseksi voisi käyttää erilaisia toiminnallisia keinoja: ilmeitä, eleitä tai kuvia. Asukaskokous ei saa olla liian pitkä eikä liian vakava.

8.2 Asukaskokouksien havainnoinnin analyysi

Sovimme tilaajan kanssa, että työpajatyöskentelyn ja uuden mallin luomisen jälkeen käymme molemmissa asumisyksiköissä havainnoimassa uuden asukaskokousmallin käyttöönottoa. Kiinnitimme havainnoinnissa huomiota niihin asioihin, jotka ovat kirjattuna uuteen asukaskokouksen malliin. Pidimme tärkeänä, että asukkaista valitaan puheenjohtaja sekä sihteeri. Lisäksi kaikille asukkaille oli ilmoitettu ennakoon asukaskokouksen ajankohta, jolla voidaan varmistaa kaikkien halukkaiden osallistuminen asukaskokoukseen. Esityslistan laadinta ennakoon on olennaista, jotta asukaskokous etenee sen mukaisesti. Kokouksissa käsitellään näin ollen ne asiat, jotka ovat ennakoon sovitut. Seuraavan asukaskokouksen ajankohdan sopiminen huomioitiin myös havainnoinnissa. Asukaskokouksiin osallistuminen oli asukkaille vapaaehtoista, joten heidän itsemääräämisoikeutensa toteutui myös opinnäytetyöprosessissa.

Ensimmäisessä asumisyksikössä olimme havainnoimassa 12.10.2015. Havainnointimme perustui uuden asukaskokouksen runkoon. Toisessa asumisyksikössä vastaava havainnointikäynti tehtiin 14.10.2015. Meille toimitettiin etukäteen kutsu (liite 5) toiseen asukaskokoukseen, ja kutsussa oli näkyvillä esityslista. Olemme muokanneet kutsuun puheenjohtajan sekä sihteerin nimet. Kutsussa näkyvät nimet ovat keksittyjä. Lisäksi poistimme kutsusta kokouspaikan nimen.

Läsnäoloprosentti asukaskokouksessa oli asukkaista melkein sata, vain yksi asukas puuttui sairaalassaolon takia. Henkilökunnasta asukaskokoukseen osallistui kolme työntekijää/yksikkö, tulkki ja opiskelija. Asumisyksiköissä oli etukäteen laaditut esityslistat, jotka sisälsivät ennakoon saatuja käsiteltäviä asioita, myös puheenjohtaja ja sihteeri olivat valikoituneet etukäteen. Molemmissa asumisyksiköissä oli henkilökunnasta työntekijä avustamassa kokouksen kulussa. Puheenvuorojen jakaminen toteutui molemmissa asumisyksiköissä puheenjohtajan toimesta ja sihteerit olivat erinomaisia. Puheenjohtaja antoi jokaiselle kokoukseen osallistujalle mahdollisuuden kertoa oman mielipiteensä käsiteltäviin asioihin. Varsinaisia päätöksiin johtavia asioita ei käsitelty kummassakaan havainnoidussa asukaskokouksessa. Asukaskokouksien lopuksi osallistujat päättivät valita seuraavan kokouksen puheenjohtajan ja sihteerin ennakoon, mutta uuden asukaskokouksen ajankohtaa ei sovittu kummassakaan yksikössä. Kokouksen kulku noudatti asukaskokouksen runkoa.

Havainnointi toteutettiin asukkaille tutussa ympäristössä, jossa heille toimiminen oli luonnollista. Asukaskokouksen aikana oli muutaman asukkaan kohdalla havaittavissa levottomuutta ja ilmoille nousikin ehdotuksia siitä, että voisiko kokous jo päättyä? Suurin osa asukkaista kuitenkin osallistui havainnointiin perusteella mieluusti asukaskokoukseen.

Hirsjärven ym. (2013, 213) mukaan havainnointimenetelmiä on kritisoitu eniten siitä, että havainnoija saattaa häiritä tilannetta, jopa suorastaan muuttaa tilanteen kulkua. Haittana pidetään myös sitä, että havainnoija saattaa sitoutua emotionaalisesti tutkittavaan ryhmään tai tilanteeseen ja tästä syystä tutkimuksen objektiivisuus kärsii. Vieraillessamme asumisyksiköissä tapasimme asukkaita ohimennen yleisissä tiloissa ja tulimme siten ulkonäöltä tutuiksi osalle asukkaista. Havainnointien ajaksi asetuimme istumaan huomaamattomasti emmekä koe vaikuttaneemme asukaskokousten kulkuun häiritsevästi. Emme myöskään tutustuneet asumisyksiköiden asukkaisiin niin hyvin, että mieltään tunnesidettä olisi muodostunut puolin tai toisin.

8.3 Loppukyselyiden analyysi

Loppukyselyt toimitettiin yksiköihin asukaskokouksien havainnointikäynnin yhteydessä. Molempiin yksiköihin jätettiin kymmenen kyselylomaketta. Vastauksia loppukyselyyn tuli kahdesta yksiköstä yhteensä 11 kappaletta. Kyselyyn on vastannut myös henkilöitä, jotka eivät ole olleet mukana uuden asukaskokousmallin käyttöönotossa.

Loppukyselyllä halusimme koota palautetta henkilökunnalta tehdystä kehittämistyöstä. Loppukysely sisälsi seuraavat kysymykset; Miten koette tehdyn kehittämistyön? (Onko siitä hyötyä työssänne? Onko tehty kehittämistyö hyödyksi asukkaille? Voidaanko asukkaan osallisuutta lisätä uuden asukaskokousmallin avulla?) sekä Mitä olisitte halunneet tehdä toisin? Kyselyyn vastaaminen koettiin haasteelliseksi yhden kokouksen perusteella.

Vastausten perusteella uuden asukaskokousmallin toteuttaminen ja muistaminen koettiin haasteellisena, koska niitä pidetään liian harvoin (1-2 krt/vuodessa). Jotta jokainen uuden mallin mukainen asukaskokous ei tuntuisi aina ensimmäiseltä kerralta, ehdotettiin mallin käyttöönottoa useammin pidettävään kotikokoukseen. Tällöin asukaskokouksesta olisi mahdollista saada ”oman näköinen” ja siitä muodostuisi rutiini. Uuden asukaskokouksen todettiin vievän enemmän aikaa ja sen toteuttamiselle voi tulla toisinaan kiire. Yleisesti ottaen aloitetta asukaskokousmallin kehittämisestä sekä uutta asukaskokousmallia pidettiin kuitenkin hyvänä ja kokouksen kulkua selkiyttävänä sekä toteutustavaltaan toimivana. Mallia ehdotettiin otettavaksi käyttöön myös työyhteisön tiimipalaverissa.

Kehittämistyön pääasia on ollut saada asukkaiden ääni kuuluviin ja asukkaille enemmän vastuuta. Henkilökunta huomasi, että asukkailla on paljon taitoja sekä tietoa, joita he eivät osaa tuoda esille. Henkilökunta huomasi myös, kuinka tärkeänä ja kunnia-asiana asukkaat pitivät saamiaan luottamustehtäviä ja niissä onnistumista. Vaikka on myös asukkaita, joille asukaskokouksen puheenjohtajana tai sihteerinä toimiminen on liian haasteellista, koki henkilökunta uuden mallin lisäävän asukkaiden osallisuutta ja antavan onnistumisen kokemuksia. Esityslistan esille laittamista ennen kokousta pidettiin hyvänä asiana, koska se tukee asukkaan mahdollisuutta valmistautua kokoukseen. Uuden asukaskokousmallin myötä asukkaat saivat itse ottaa puheeksi asioita, joista he halusivat keskustella ja joita he olivat myös miettineet etukäteen.

Henkilökunnalla koettiin olevan merkittävä rooli tuen antajana asukkaille kokouksen onnistumiseksi. Vastauksissa epäiltiin asukkaiden kykyä oppia toteuttamaan asukaskokous itsenäisesti ja kokouksen suunnittelun sekä toteutuksen arveltiin jäävän henkilökunnan vastuulle. Uusi asukaskokousmalli on asukkaille erittäin vieras, kun taas kotikokouksen läpikäyminen on tutumpaa. Uuden näkökulman erottaminen kokouksen aiheista ja kuluista nähtiin asukkaille haasteellisena, mutta uuden mallin pilkkomisen ja harjoittelun uskotaan auttavan. Kaiken uuden käyttöönotto vaatii toistoja, asukkaiden kanssa tulee keskustella ja avata asioita.

Koska asukkaat ymmärtävät ja hahmottavat asioita hyvin eri tavalla, voisi selkokielen käyttö helpottaa asioiden omaksumista. Myös asukkaiden rajallinen kirjoitustaito tai kommunikointikyky saattavat aiheuttaa korkean kynnyksen kokoukseen osallistumiseen ja jopa mielipahaa. Vastauksissa ehdotettiin, että samalla kun asukkaat valitsevat seuraavaan kokoukseen puheenjohtajaa ja sihteeriiä, suoritettaisiin alustus ainakin yhteen aiheeseen, josta keskusteltaisiin. Pienet 2 - 4 henkilön ”työryhmät/pajat” voisivat pohtia yhdessä jonkin aihealueen ja tuoda näin näkemystään toisille ja näin asukkaat ehtisivät ”palas-telemaan” asiaa etukäteen. Asukkaiden toimintakyvyn eritasaisuuden takia eri vaihtoehtojen kokeileminen olisi toivottavaa, jotta jokainen tulisi kuulluksi. Vaikka kommunikoinnin vaikeudet tuovat haasteita kokouksen eri rooleihin ja puheenjohtajaksi tai sihteeriksi joutuminen saattaa olla aluksi pelottavaa, pitäisi jokaisella asukkaalla olla vuorollaan osallistumisen mahdollisuus.

Henkilökunnan vastauksissa tuotiin esiin, että asukaskokouksen toteutus ei ollut koko henkilökunnalle täysin selkeää, etenkin koti- ja asukaskokouksen merkittävä ero olisi ollut hyvä saada selville. Ennen ensimmäistä kokouskerta olisi tarvittu harjoittelua, sillä puheenjohtajaksi valikoitunut asukas jännitti rooliaan etukäteen kovasti. Etukäteisvalmistelujen todettiin vievän aikaa, lisäksi toivottiin aiheeseen liittyvää selkeää ja lyhyttä tutustumismateriaalia. Asukaskokouksen pilottimallin nähtiin palvelevan asukkaita tarkoitetulla tavalla paremmin, jos kokouksia pidettäisiin useammin.

9 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kehittää asumisyksiköiden työtapoja ja pilotoida niihin uusi asukaskokousmalli. Asukaskokousmalli ei ole asiana uusi, mutta se on ollut käytössä erilaisissa muodoissa. Tavoitteena oli luoda Kouvolan kaupungin erityisryhmien asumispalveluyksikön asumisyksiköihin yksi yhtäläinen pohja, jota jokainen asumisyksikkö muokkaa omia tarpeitaan vastaavaksi. Kehittäminen tavoittelee muutosta, jolla tavoitellaan entistä parempaa tai tehokkaampaa tapaa toimia. Kehittämisen kohteella tulee olla tavoite. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Aloitimme kehittämistyön asukaskokouksien osalta kartoittamalla nykytilaa. Haimme vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, miten tavoitteelliset asukaskokoukset toteutetaan Kouvolan kaupungin omissa kehitysvammaisten asumisyksiköissä. Alkukyselyn avulla saimme vastauksia asukaskokouksien toteuttamisesta tällä hetkellä ennen kehittämistyötä ja sen aloittamista. Nykytilan kartoituksen jälkeen jatkoimme kehittämistyötä luomalla uuden asukaskokousmallin yhteistyössä kahden kehitysvammaisten asumisyksiköiden henkilökunnan kanssa. Kehittämistyön toteutukseen käytimme menetelminä kyselyitä, työpajatyöskentelyä ja havainnointia. Olemme olleet mukana havainnoimassa mallin käyttöönottoa kahdessa mukana olleessa kehitysvammaisten asumisyksikössä.

Kyselyiden perusteella voimme todeta, että kehittämistyölle oli oma tarpeensa. Asumisyksiköiden henkilökunnalle tehdyn kyselyn avulla saimme esille heidän näkemyksiään siitä, miten asukaskokouksia tulisi kehittää. Kyselyn vastauksien avulla saimme ideoita toiseen tutkimuskysymykseemme. Asumisyksiköissä käytössä olleet kokousmallit olivat erilaisia sisällöltään sekä toteutustaltaan, kuin mitä nyt kehittämistyön tuloksena saatu malli on. Loppukyselyssä nousi esille, että tehty kehittämistyö koettiin merkitykselliseksi, vaikkakin siinä omia haasteita onkin. Uuden mallin sisäistäminen vaatii alkuun henkilökunnan työpanosta. Toistojen ja mallin muokkaamisen avulla voidaan kuitenkin saavuttaa hyviä lopputuloksia.

Yhteisössä osallisuus voidaan katsoa sisältävän jäsenten arvostuksen, tasa-arvaisuuden, luottamuksen sekä vaikutusmahdollisuuden yhteisössä. (THL 2015a.) Asukaskokouksen mallin kehittämisen myötä on pyritty mahdollista-

maan asumisyksiköiden jäsenten tasavertaisuus ja vaikutusmahdollisuus yhteisön yhteisiin asioihin. Luottamuksen saavuttamiseksi on tehtävä töitä, jotta asukaskokouksen malli käytäntönä tulee asukkaille tutuksi. Kehitysvammaisten asumisyksiköissä asukkaat eivät pääse vaikuttamaan siihen, ketä asumisyksikössä asuu heidän kanssaan. Asumisyksikössä asukkaat saattavat syystä tai toisesta myös vaihtua, mikä horjuttaa hetkellisesti luottamuksellista ilmapii-riä ennen kuin uusi asukas pääsee tasavertaiseksi yhteisön jäseneksi.

Vaikuttamisessa on tärkeää vastavuoroisuus: tiedon saanti ja asioiden käsitte-lyyn mukaan pääsy, mahdollistavat osallisuuden. (THL 2015b.) Asukasko-
kouksen on tarkoitus olla sellainen yhteinen tilaisuus, jossa tietoa jaetaan kai-
kille tasapuolisesti sekä yhtäaikaaisesti ja jokainen yhteisön jäsen pääsee vuo-
rollaan ilmaisemaan oman mielipiteensä käsiteltävään asiaan. Kehitysvam-
maisten kohdalla voi haasteeksi muodostua vuorovaikutuksen vaikeudet. Vuo-
rovaikutuksen tueksi on kuitenkin käytettävissä erilaisia menetelmiä, joilla voi-
daan tukea asukkaan mielipiteen julki tuomista.

Tulevaisuudessa asukaskokousmallin kehittämistä voisi tutkia muissa Kouvo-
lan kaupungin erityisryhmien asumisyksiköissä. Malli on tällä hetkellä otettu
käyttöön vasta kahdessa kehitysvammaisten asumisyksikössä, joten jäljelle
jää vielä kaksi kehitysvammaisten yksikköä sekä muut erityisryhmien asumis-
palveluihin lukeutuvat yksiköt. Kehittämistyötä on mahdollista jatkaa myös
näissä yksiköissä, jotka ovat olleet mukana tässä opinnäytetyössä. Onko mal-
lista tullut pysyvä käytäntö? Miten malli on muokkautunut ajan saatossa?
Onko mallista ollut hyötyä asukkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumisen ja
osallisuuden kannalta?

Kehittämistyötä on mahdollista jatkaa myös hyödyntämällä vertaisarviointime-
netelmää. Vertaisarviointi on menetelmä asumisen palvelujen laadun kehittä-
miseen. Menetelmässä mielenterveyskuntoutujat sekä eri tavoin vammaiset
henkilöt toimivat vertaisarvioijina. He haastattelevat asumispalveluiden asiak-
kaita ja selvittävät, onko asiakkailla mahdollisuus vaikuttaa omaa elämäänsä
ja asumiseensa koskeviin asioihin, ja millä tavalla. Vertaisarvioinnin avulla
saadaan esille hyviä toimintatapoja sekä osallistumisen paikkoja. Vertaisarvi-
ointi menetelmänä kannustaa asiakkaita sekä henkilökuntaa yhteiseen kes-
kusteluun. Avoin keskustelu antaa mahdollisuuden asioiden toteamiseen sekä

kehitystarpeisiin tarttumiseen. Asiakkaan aito osallisuus palvelujen suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä on laatutekijä. Laadukas palvelu kiinnostaa asiakkaan lisäksi myös palvelun maksajaa.

Menetelmä on kehitetty Asumispalvelusäätiö ASPAn Asiakkaan äänellä -kehittämistoiminnassa asumisen palveluja käyttävien asiakkaiden kanssa. Vertaisarvioijat ovat koulutettuja ja heitä sitoo vaitiolovelvollisuus, mikä tuo toimintaan luottamuksellisuutta. (Ilonen, Lehtinen & Marjamäki 2011, 5 - 7.)

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisussa 6/2010 ”Osallisuus kiinnittää elämään” on kuvaus vertaisarvioinnista. Vertaisarvioinnin kehittämistarpeena voidaan mainita erilaisten kommunikaatiovälineiden ja -menetelmien hyödyntäminen haastattelutilanteissa. Kehitysvammaiset henkilöt osaavat arvioida omaa asumistaan sekä omia palveluitaan, kun löydetään sopiva menetelmä arvioinnin toteuttamiselle. (Ilonen ym. 2011, 39.)

10 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessimme on ollut pitkä mutta selkeä alusta alkaen. Tilaajalta on tullut selkeä tarve kehittämistyölle, ja aikataulullisesti saimme kaikki asiat etenemään mutkattomasti. Koimme hyväksi sen, että etsimme teorialtetta pohjaksi ennen kuin aloitimme kehittämistyön yksiköiden kanssa. Pystyimme antamaan yksiköiden käyttöön myös pienet teoriapaketit, jolla pohjustimme tulevaa syksyä kehittämistyön tueksi. Aikaisempien tutkimusten löytämisen koimme haasteelliseksi. Teoriatiedon etsimisessä ja rajaamisessa muilta osin onnistuimme mielestämme hyvin. Annoimme yksiköihin jaettavan teoriapaketin opinnäytetyön tilaajan luettavaksi ennen kuin se jaettiin yksiköihin. Tilaaja ehdotti siihen muutamia lisäyksiä, jotka otimme mukaan myös opinnäytetyöhömmme.

Koemme, että meillä oli perustellut menetelmät käytössä tämän kehittämistyön toteuttamiseksi. Saimme käytettyjen menetelmien avulla tietoa nykytilasta, jonka pohjalta pystyimme suunnittelemaan kehittämistyötä. Kehittämistyöhön osallistuneiden henkilöiden lukumäärä rajoitti osaltaan mahdollisuuksia toteuttaa itse työstämisen vaihe. Saimme kuitenkin työpajatyöskentelyn avulla luotua hyvän asukaskokousmallin, joka pohjautui nykyiseen lainsäädäntöön ja

korosti asukkaiden itsemääräämisoikeutta sekä osallisuutta. Malli antaa mahdollisuuden muokkaantua tulevaisuudessa.

Havainnointimenetelmän avulla pääsimme näkemään, kuinka kehitysvammaiset asukkaat ottavat uuden mallin vastaan. Pystyimme tekemään havaintoja siitä, pystytäänkö uuden mallin avulla toteuttamaan asukkaiden itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuutta tuoda julki omat mielipiteet. Kiinnitimme huomiota myös asukkaiden osallisuuden mahdollistumiseen. Ensimmäisen uuden mallin mukaisen asukaskokouksen havainnointitulokset vaikuttivat osallisuuden näkökulmasta hyviltä. Jokaisella asukkaalla oli oma vuoronsa sanoa oma mielipiteensä käsiteltävään asiaan.

Kananen (2014, 136) toteaa luotettavan tutkimuksen edellyttävän objektiivisuutta eli sitä, että tulkinnot nousevat vain ja ainoastaan aineistosta ja että tutkija ei saa sotkea omia mielipiteitään tutkimustuloksiin. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan tutkimuksen luotettavuuden toisena puolena voidaan pitää eettistä kestävyyttä. Tutkijan tulee muun muassa huolehtia tutkimussuunnitelman laadusta, tutkimusasetelman sopivuudesta ja raportoinnin huolellisuudesta, jolloin eettisyys kiertyy muodollisesti tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikriteereihin. Kriteerit eivät kuitenkaan saa olla pelkkiä tarkistuslistoja. Tutkimuksen uskottavuus perustuu noudatettuun hyvään tieteelliseen käytäntöön. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127, 132.) Mielestämme opinnäytteemme tutkimusmenetelmät noudattavat hyvää tieteellistä tutkimustapaa ja olemme pyrkineet varmistamaan eettisyyden niiden perusteella.

Koemme, että saimme kyselylomakkeiden avulla haluamamme tiedon nykytilasta sekä loppupalautteesta. Uuden asukaskokousmallin luotettavuuteen itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden tukemisen kannalta emme voi tässä kohdalla ottaa kantaa. Asukaskokouksen kehittäminen on aloitettu opinnäytetyömme myötä ja jatkotutkimuksen avulla saadaan tietoa uuden mallin luotettavuudesta.

Alkukyselyissä nousi esille se, että yksiköissä on käytetty kotikokouksien apuna puhetulkkia sekä erilaisia asiakkailta olevia kommunikoinnin apuvälineitä. Näiden keinojen avulla voidaan hyvin tukea asiakkaan äänen kuulumista sekä varmistaa asiakkaan osalliseksi pääseminen. Asumisyksiköiden henkilökunnan vastauksista alkukyselyyn nousi esille myös tarve kehittämis-

työlle. Kotikokoukset ovat olleet muodoltaan enemmän henkilökunnan vetämiä. Uuden asukaskokousmallin tarkoituksena on kääntää uudet kokoukset enemmän asukkaiden vastuulle. Asukaskokouksen toteuttaminen uuden mallin rungon mukaisesti mahdollistaa asukkaiden osallisuuden entistä paremmin.

Työpajojen järjestäminen oli haastavaa henkilökunnan vuorotyön vuoksi. Työpajoihin pääsi osallistumaan vain osa henkilökunnasta, ne jotka olivat työvuorossa sillä hetkellä kun työpajatyöskentely toteutettiin. Teimme työpajan toteutuksen osalta muutoksia osallistujamäärän mukaan. Olimme tyytyväisiä molempiin pidettyihin työpajoihin ja saimme aikaiseksi hyvää keskustelua aiheesta. Kehittämistyön ajatuksena oli se, että opinnäytetyön tekijät eivät tuo valmista mallia yksiköihin. Uuteen malliin sitouttamisen vuoksi on tärkeää, että henkilökunta pääsee itse vaikuttamaan mallin luomiseen. Uuden mallin käyttöönotto vaatii kuitenkin alkuun henkilökunnalta työpanosta, ennen kuin siitä tulee rutiininomainen toimintatapa asumisyksiköiden asukkaille. Asukaskokousmallia koskevat molempien yksiköiden työpajatyöskentelyn lopputulokset olivat hyvin samantyyppiset. Niiden pohjalta oli hyvä työstää yksi yhtenäinen malli käytettäväksi. On kuitenkin tärkeää, että malli tulee muokkaantumaan ajan saatossa jokaiseen yksikköön omanlaisekseen. Kehitetty malli antaa siihen mahdollisuuden.

Asukaskokouksien havainnoinnissa näimme selkeästi sen, että huolimatta siitä että asetuimme huomaamattomaan paikkaan, meidän läsnäolomme vaikutti kokouksien kulkuun. Olimme asukkaille vieraita ihmisiä ja tilanne oli heille kaiken kaikkiaan muutoinkin uusi. Työpajoissa työskennellessämme esille nousi se, että asukaskokouksen tulisi olla asukkaiden vastuulla. Ensimmäisen kokouksen havainnointi ei antanut selkeää tietoa mallin toimivuudesta, koska käytäntö oli asukkaille uusi. Kehitysvammaisten asukkaiden kanssa uusia asioita joudutaan toistamaan useita kertoja. Olemme kuitenkin laittaneet uuden asukaskokousmallin käyttöönoton alulle ja nyt sitä on hyvä työstää yksiköissä eteenpäin. Kokousten onnistumisen kannalta on tärkeää, että kokoukseen on valmistauduttu riittävän hyvin. Esityslistalla olevat asiat ja niihin tarvittavat materiaalit on hyvä olla valmiina ennen kokouksen alkua. Kokouksen lopuksi olisi hyvä sopia aikataulu kaikkien läsnä olevien kuullen seuraavasta kokouksesta. Asukkailla on näin ollen mahdollisuus valmistautua tulevaan asukaskokouk-

seen ja kirjata ajankohta itselleen kalenteriin muistiin. Myöhemmin asukaskokouksesta on hyvä muistuttaa vielä kokouskutsulla, mikäli kokous menee aikalaulullisesti kovin pitkälle.

Opinnäytetyön tekijöinä jäimme pohtimaan sitä, että voisiko jatkossa mahdollisesti yhdistää nyt käytössä olevia kahta kokousta? Asukaskokouksen mallin muokkaaminen yksikölle sopivaksi ja sisällöllisesti sellaiseksi, että se vastaisi nykyistä kotikokousta, mutta siinä olisi elementtejä myös ns. virallisemmasta asukaskokouksesta.

Asukaskokouksen ei ole tarkoitus olla suoritus mikä tulee suorittaa. Kokouksen valmistelu, vetäminen ja kirjaaminen vaativat henkilökunnan apua toteutukseen. Ajan saatossa asukkaat kuitenkin pystyvät itsenäisemmin pitämään asukaskokouksen. Uuden menetelmän käyttäminen ja asukkaiden kykyihin luottaminen sekä rohkaisu ja kannustaminen takaavat varmasti hyvän lopputuloksen.

Loppukyselyssä nousi esille hyvin se, että mitä eroa on kotikokouksella ja asukaskokouksella? Siihen olisi yksiköissä toivottu vastausta. Meidän mielestämme kyseessä on periaatteessa sama asia, mutta hiukan eri muodossa. Asumisyksiköissä on käytössä samoja toimintatapoja eri nimillä. Sisällöllisesti nämä kaksi kokousta eroavat siinä, miten ne tullaan toteuttamaan ja millaisia asioita nostetaan käsiteltäväksi. Halutaanko kokouksen olevan luonteeltaan virallisempi vai ohjaajavetoisempi, vapaamuotoinen keskustelutilaisuus? Opinnäytetyömme kehittämisen tarkoitus oli saada kokous enemmän asukkaiden näköiseksi sekä heidän vetämäkseen. On tärkeää saada kokouksesta heidän tarpeitaan palveleva ja itsemääräämisoikeutta toteuttava.

Opinnäytetyön tekijöinä oli hienoa huomata, että uuden asukaskokousmallin myötä asumisyksikköjen henkilökunta huomasi asukkaiden tiedot ja taidot täysin uusista näkökulmista. Asukkailla on mahdollisuus saada myös onnistumisen kokemuksia sekä vastuullisia tehtäviä toimiessaan puheenjohtajina sekä sihteereinä. On kuitenkin erityisen tärkeää, että tähän on mahdollisuus jokaisella asukkaalla, omien kykyjen mukaan. Asukaskokouksen toteuttamiseen voidaan käyttää erilaisia menetelmiä sekä apukeinoja asukkaiden tarpeiden mukaan. Henkilökunta ilmaisi myös halukkuutta ottaa mallia käyttöön omiin tiimipalavereihin.

LÄHTEET

Ahola, S. 2014. Vammaisten asumisen ihmisoikeuskäsikirja. Via-projektin internetsivut. Saatavissa: http://www.vike.fi/via/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=15 [viitattu 21.4.2015].

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. 2.painos. Hamina: Akatiimi Oy.

DH. 2007. Independence, choice and risk: a guide to best practice in supported decision making. Department of Health. Saatavissa: www.thinklocalacptpersonal.org.uk/_library/Resources/Personalisation/Direct_Payments/Risk_Management/DH_074775.pdf [viitattu 9.2.2016].

HE 108/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140108#idp3699728> [viitattu 1.7.2015].

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2013. Tutki ja kirjoita. 18. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Husso, R. 2013. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumispalveluissa. Aspa-säätiön internetsivut. Saatavissa: <http://www.aspasaatio.fi/suuntaaja/suuntaaja-32013/itsem%C3%A4%C3%A4r%C3%A4misoikeuden-toteutuminen-asumispalveluissa> [viitattu 19.4.2015].

Ikonen, O. (toim.) 1999. Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten? 2. korjattu painos. Helsinki: Hakapaino Oy.

Ilonen, M., Lehtinen, I. & Marjamäki, M. 2011. Vertaisarviointi. Asumisen palvelujen laadun kehittäjä. ASPA julkaisuja 2/2011.

Inclusion Europe. Respect, Solidarity and Inclusion for people with Intellectual Disabilities and their families. Saatavissa: http://inclusion-europe.eu/?page_id=800 [viitattu 9.2.2016].

Innokylä. 2014. Yhteisökokous 2.0. Toimintamalli. Saatavissa: <https://www.innokyla.fi/web/malli1058768> [viitattu 4.2.2016].

Jyväskylän yliopisto. 2010. Avoimen yliopiston Koppa. Työpaja. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/mit/tietotekniikan-opetuksen-perusteet/oppimisen-tukeminen/oppimista-edistaevaet-ja-tukevat-tekniikat/tyoepaja> [viitattu 4.2.2016].

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Suomen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print.

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kehitysvammaliitto. 2016. Kehas-ohjelma jatkuu. Saatavissa: <http://www.kehitysvammaliitto.fi/fin/kehas-ohjelma-jatkuu/> [viitattu 10.2.2016].

Kehitysvammaisten palvelusäätiö. 2012. Aktiivinen tuki. Näkymiä tukea tarvitsevan henkilön osallisuuteen. Tampere: Kehitysvammaisten palvelusäätiö.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2016. Tärkeimmät lait. Saatavissa: <http://www.kvtl.fi/fi/lakineuvonta/tarkeimmat-lait/> [viitattu 14.2.2016].

Kiviniemi, E. 2012. "Saanko minä itse päättää?": Kuntouttavalla työotteella kohti ryhmäkodin asukkaiden toimijuutta. Opinnäyte. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Korhonen, S. & Soininen, M. (toim.) 2013. Yksilöllisesti vaan ei yksin -kohtaamisia ja keskusteluja vammaisuudesta. Tampere: Juvenes Print Oy.

Kuntalaki 10.4.2015/410.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.

Muistiliitto. 2014. Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen etenee - muistisairaiden hoitokäytäntöön muutoksia. Saatavissa: <http://www.muistiliitto.fi/fi/alasivut/ajankohtaista/itsemaaramisoikeuden-vahvistaminen-etenee-muistisairaiden-hoitokaytantoon-muutoksia/> [viitattu: 1.7.2015].

Mäkinen, S. 2010. Kehitysvammaisten osallisuuden kokeminen. Opinnäyte. Saimaan ammattikorkeakoulu.

Personligt Ombud. Saatavissa: <http://www.personligtombud.se/> [viitattu 9.2.2016].

Räty, T. 2010. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Vaasa: Arkmedia Oy.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Savolanniemen palvelukoti. 2013. Savon Vammaisasuntosäätiö. Saatavissa: http://www.savas.fi/userfiles/file/map/09_savolanniemen_kodin_opas.pdf. [Viitattu: 4.2.2016].

Silvennoinen, M. 2004. Vuorovaikutuksen avaimet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

STM. 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112497/URN%3aNB%3afe201504225692.pdf?sequence=1> [viitattu 8.7.2015].

STM. 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palveluiden turvaamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:15. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112513/URN%3aNB%3afe201504226062.pdf?sequence=1> [viitattu 8.7.2015].

STM. 2014a. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeus. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116147/URN_ISBN_978-952-00-3485-6.pdf?sequence=1 [viitattu 1.7.2015].

STM. 2014b. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeutta vahvistetaan. Sosiaaliministeriön tiedote. Saatavissa: http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sosiaali-ja-terveydenhuollon-asiakkaan-itsemaaramisoikeutta-vahvistetaan [viitattu 23.7.2015].

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Sylgren, M. Sähköpostitiedoksianto 23.11.2015. Kouvola: Kouvolan kaupunki.

THL. 2015a. Sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut 2014. Tilastoraportti 21/2015. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127104/Tr21_15.pdf?sequence=1 [viitattu 10.2.2016].

THL. 2015b. Osallisuus. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.thl.fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus> [viitattu 1.7.2015].

THL. 2015c. Lapsen osallisuus. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus#otsikko2> [viitattu 1.7.2015].

THL. 2015d. Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/kommunikointi/puhetta-tukeva-ja-korvaava-kommunikointi> [viitattu 12.8.2015].

THL. 2015e. Tuettu päätöksenteko. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/tuettu-paatöksenteko> [viitattu 20.1.2016].

Toimela, E. 2013. Työyhteisöt tuetun päätöksenteon kehittäjinä: ”ohjaajat ei päättä puolesta, vaan että asukkaat pystyy ite päättämään niistä omista asioistaan”. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. Korjattu painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8., uudistettu laitos. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

UN Enable. 2016. Development and human rights for all. Legal capacity and supported decision-making. United Nations Enable. Saatavissa: <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=242> [viitattu 15.2.2016].

Uusitalo, H. 1999. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 1.-6. painos. Werner Söderström Osakeyhtiö.

Valvira. 2013. Sosiaalihuollon asiakkaiden itsemääräämisoikeuden vahvistaminen. Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto. Ohje 2/2013.

Vernerin. 2015a. Arki ja palvelut. Asuminen. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/ajankohtaista-asuminen-kehittamisessa> [viitattu 27.1.2016].

Vernerin. 2015b. Lait. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/ykn-vammaisia-henki-loita-koskeva-yleissopimus> [viitattu 8.7.2015].

Vernerin. 2015c. Kommunikointi. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/kommunikointi> [viitattu 28.2.2016].

VIA-projekti. 2014. Vammaisten ihmisoikeudet asumisessa. Saatavissa: http://www.vike.fi/via/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=18 [viitattu 24.3.2015, 18.4.2015].

Vilkkä, H. 2006. Tutki ja havainnoi. 1.-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Yhdenvertaisuuslaki 31.12.2014/1325.

Ympäristöministeriö. 2015. Joustavalla tuella tavalliseen asumiseen. Selvitys erityisryhmien hajautetun asumisen ratkaisusta. Ympäristöministeriön raportteja 30/2015. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/159393> [viitattu 25.2.2016].

ASUKASKOKOUKSIEN KEHITTÄMINEN

XXX ASUMISYKSIKKÖ 28.7.2015

XXX ASUMISYKSIKKÖ 29.7.2015

-HANNA JOKIVUORI & MIRJA PIISPA-

MISTÄ KYSYMYS?

- Ylemmän ammattikorkeakoulututkimus (sosionomi YAMK) opinnäytetyö
- Tilajaajana erityisryhmien asumispalveluyksikkö, palveluvastaava Merja Sylgren
- Kesän ja syksyn 2015 aikana on tarkoitus kehittää asukaskokouksien mallia kahdessa kehitysvammaisten asumispalveluyksikössä.
- Työskentely tapahtuu yhteistyössä yksiköiden henkilökunnan kanssa
- Tavoitteena on luoda uusi malli asukaskokouksiin, joka on nykyisen lainsäädännön hengessä asiakasta osallistava
- Asiakkaan itsemääräämisoikeus ja "päämiehisuus"

AIKATAULUTUS

- Infot opinnäytetyöstä 28.7.2015 ja 29.7.2015
- Lisäksi kyseisinä päivinä yksiköihin jätetään alkukyselyt nykytilanteesta ja kehitysideoista
- Kyselyt noudetaan yksiköistä 14.8.2015 ja samalla yksiköihin jätetään henkilökunnan käyttöön teoriapaketit pohjustamaan työpajatyöskentelyä
- TYÖPAJA 1.9.2015 KLO 12:30-16
- TYÖPAJA 2.9.2015 KLO 12:30-16

- Työpajapäivinä käydään läpi alkukyselyiden vastauksia -> yhteenvedot
- Työpajatyöskentelyn jälkeen opiskelijat koostavat henkilökunnan kanssa tehdyn työskentelyn pohjalta mallin, joka otetaan käyttöön yksiköiden asukaskokouksissa
- Opiskelijat tulevat havainnoidmaan molempiin yksiköihin yhden asukaskokoukset; 12.10.2015 JA 14.10.2015
- Asukaskokouksien havainnoinnin yhteydessä yksiköihin jätetään vielä loppukysely tehdystä projektista
- Loppukyselyt noudetaan yksiköistä marraskuun 2015 alussa, vk 45
- Opiskelijat jatkavat opinnäytetyön kirjoittamista
- Opinnäytetyö on valmiina maaliskuussa 2016

[illegible]

2. Miten asukaskokouksia tulisi mielestänne kehittää?

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

ASUKASKOKOUKSIEN KEHITTÄMINEN, syksy 2015

Asumisyksikkö on valikoitunut pilotointiin uudesta asukaskokouksen mallista. Pilotointi tehtiin kahteen Kouvolan kaupungin omaan kehitysvammaisten asumisyksikköön, XXX ja XXX. Kehittämistyö tehtiin kahden opiskelijan, Hanna Jokivuoren ja Mirja Piispan, ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyönä. Alla oleva kysely on loppukysely, jonka avulla kartoitamme asumisyksiköiden henkilökunnalta mielipiteitä tehdystä kehittämisestä.

Pyydämme Teitä **vastaamaan** kahteen alla olevaan kysymykseen **1.11.2015 mennessä**. Vastaukset tulee sulkea kirjekuoreen. Kyselyyn vastataan nimettömänä. Kyselyssä saatuja vastauksia kirjataan opinnäytetyöhön.

Kiitos vastauksestanne!

1. Miten koette tehdyn kehittämistyön?
(Onko siitä hyötyä työssänne? Onko tehty kehittämistyö hyödyksi asukkaille?
Voidaanko asukkaan osallisuutta lisätä uuden asukaskokousmallin avulla?)

[illegible]

2. Mitä olisitte halunneet tehdä toisin?

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Teoriapaketti pohjustamaan työpajatyöskentelyä

Opinnäytetyömme tehdään Kouvolan kaupungin kanssa yhteistyössä. Erityisryhmien asumispalveluyksikkö ilmaisi tarpeen siitä, että erityisryhmien asumisyksiköihin tarvittaisiin asukaskokouksia koskeva kehittämistyö. Yksiköihin tulisi suunnitella sekä pilotoida tavoitteelliset asukaskokoukset.

SISÄLLYS

1. SOSIAALIHUOLTOLAKI.....	2
2. LAKI SOSIAALIHUOLLON ASIAKKAAN ASEMESTA JA OIKEUKSISTA.....	2
3. KEHITYSVAMMALAKI.....	3
4. YHDENVERTAISUUSLAKI.....	3
5. ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUSLAKI.....	4
6. YK:N VAMMAISTEN HENKILÖIDEN OIKEUKSIA KOSKEVA YLEISSOPIMUS.....	5
7. SUOMEN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA -VAMPO.....	5
8. OSALLISUUS.....	6
9. VARHAINEN VUOROVAIKUTUS.....	6
10. PUHETTA TUKEVAT JA KORVAAVAT KOMMUNIKOINTIKEINOT.....	7
11. ERILAISET VUOROVAIKUTUS- JA KÄYTTÄYTYMISTYYLEJÄ.....	7
LÄHTEET.....	9

Paikka

KOKOUSKUTSU

Osoite

29.09.2015

Postinumero ja paikkakunta

XXX asukkaat

ASUKASKOKOUS 1/2015

Aika

14.10.2015

Paikka

Päiväsali

ESITYSLISTA

1. Kokouksen avaus
2. Puheenjohtajana "Pekka" ja sihteerinä "Pirjo"
3. Pakolaisasiat
4. Uutiset ja ajankohtaiset asiat
5. Vaalit: presidentin- ja eduskuntavaalit
6. Muut esille tulevat asiat